

Eveliina Norrbacka

”Jatkakaa toimintaa! Se on todella tärkeää!”

Tukihenkilöiden kokemuksia Ystäväkoulutuksesta

Opinnäytetyö

Kevät 2015

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosionomikoulutus

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Eveliina Norrbacka

Työn nimi: ”Jatkakaa toimintaa! Se on todella tärkeää”: Tukihenkilöiden kokemuksia Ystäväkoulutuksesta

Ohjaaja: Kerttu Veikkola

Vuosi: 2015 Sivumäärä: 76 Liitteiden lukumäärä: 4

Kehitysvammaisille koulutetaan tukihenkilöitä Ystäväkoulutuksen kautta. Koulutuksen lisäksi Ystäväkoulutuksen vastuulla on ystäväparien yhdistäminen ja heistä huolehtiminen. Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on mahdollistaa kehitysvammaisten ihmisten tasa-arvoinen osallistuminen häntä itseään koskeviin kodin ulkopuolisiin toimintoihin. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan tukihenkilöiden kokemuksia Ystäväkoulutuksesta. Tarkoituksena oli saada tietoa Ystäväkoulutuksen kehittämiseksi.

Opinnäytetyön aineistonkeruu on toteutettu laadullisena postikyselynä yhteistyössä Ystävänkortti Toiminnan ja Ystäväkoulutuksen kanssa. Kyselylomakkeet lähetettiin kaikille 117 tukihenkilölle, jotka olivat Ystävänkortti Toiminnan rekisterissä marraskuussa 2014. Vastauksia palautui 33 kappaletta. Melko pienestä vastausmäärästä huolimatta, aineisto oli riittävä ja se kylläntyi. Teoreettisessa viitekehityksessä käsitellään kehitysvammaisuutta, tukihenkilötoimintaa, vapaaehtoistyötä ja Ystäväkoulutusta.

Yleisesti ottaen kyselyyn vastanneet tukihenkilöt olivat tyytyväisiä Ystäväkoulutukseen. Tästä huolimatta kehittämissuhteita ja –toiveita löytyi. Tärkeimmät kehittämissuhteet koskivat koulutussisällön tarkastamista ja hiomista, käytännölläisyyden lisäämistä, kokemusasiiantuntijoiden käyttöä sekä tukihenkilön toimenkuvan tarkentamista. Toiveissa nousi vahvasti esiin seuraavat asiat: ystäväparien yhteisen tekemisen lisääminen, vertaistuen monipuolisempi hyödyntäminen, ja jatkokoulutuksen mahdollistaminen.

Avainsanat: Ystävänkortti Toiminta, Ystäväkoulutus, tukihenkilötoiminta, vapaaehtoistyö, kehitysvammaisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree Programme: Bachelor's Degree Programme in Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Work

Author/s: Eveliina Norrbacka

Title of thesis: "Carry on activities! It is really important!": Support Persons' Experiences about Friend Visitor Training

Supervisor(s): Kerttu Veikkola

Year: 2015   Number of pages: 76   Number of appendices: 4

Friend Visitor training trains support persons for people with mental disabilities. In addition to training, friend visitor education is responsible for combining and supporting friend pairs. A support person activity is designed to enable people with mental disabilities to equally participate in activities outside their home. This thesis examines experiences of support persons regarding friend visitor training. The idea is to gain information for further development in friend visitor training.

Data collection in this thesis was carried out by qualitative inquiry in cooperation with Friend Visitor Training and Friend Card Activity. A total of 117 inquiries were mailed to all registered support persons. Only 33 responded, but despite the low response rate, the material was sufficient. The theoretical framework deals with mental disability, support person activity, volunteer work and friend visitor training.

In general, the respondents were satisfied with the Friend Visitor Training. Nevertheless, they had suggestions and wishes for development, such as polishing and revising the training contents, increasing practicality, using experts and specifying the job description of support persons. Wishes emphasized the following: adding friend pairs joint activities, versatile utilization of peer support and the possibility for further training.

Keywords: Friend Card Activity, Friend training, activity as a support person, voluntary work, mental disability

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvioluettelo.....	6
1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	9
3 MITÄ ON KEHITYSVAMMAISUUS?	11
3.1 Erilaisia näkökulmia kehitysvammaisuuteen	12
3.2 Adaptiiviset taidot ja elämänhallinta	13
4 KEHITYSVAMMAISUUS YHTEISKUNNASSA	16
4.1 Kehitysvammaisen oikeudet	17
4.2 Valtaistuminen	18
4.3 Itsemääräämisoikeus, osallisuus ja tasa-arvo.....	19
5 OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖTAHO	21
5.1 Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry.....	21
5.2 Ystävänkortti Toiminta	22
6 YSTÄVÄTOIMINTA VAPAAEHTOISTYÖNÄ.....	25
6.1 Vapaaehtoistyö	25
6.2 Tukihenkilötoiminta yhteiskunnallisen osallistumisen lisääjänä.....	27
6.3 Yhteiskunta ja vapaaehtoistyö	28
6.4 Vapaaehtoistyö suhteessa ammattityöhön	29
7 YSTÄVÄKOULUTUS	31
7.1 Tavoitteet, teemat ja rakenne.....	31
7.2 Kouluttajan rooli ja koulutuksen sisältö	32
7.3 Työnohjaus	34
8 KOKEMUKSEN TUTKIMISTA POSTIKYSELYN AVULLA	36
8.1 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	36
8.2 Laadullinen tutkimus	36
8.3 Postikysely.....	37

8.4 Aineiston analysointi	40
8.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	42
9 TUTKIMUSTULOKSET	45
9.1 Taustatiedot	45
9.2 Tukihenkilöiden kokemuksia Ystäväkoulutuksesta	46
9.2.1 Kokemuksia Ystäväkoulutuksen sisällöstä.....	46
9.2.2 Kokemuksia kouluttajista	48
9.3 Tukihenkilöiden kokemuksia vapaaehtoistyöhön annettavasta tuesta	49
9.4 Tukihenkilötoiminnan vaikutus ystäväparien elämään	51
9.5 Tukihenkilöiden vapaa sana	52
10 YHTEENVETO.....	55
11 POHDINTA	59
12 LÄHTEET.....	63
13 LIITTEET	68

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Adaptiiviset taidot tarkemmin kuvattuna.....	15
Kuvio 2. Vastaajien ikä luokiteltuna.....	45
Kuvio 3. Vastaajien kokemusvuodet tukihenkilönä	45
Kuvio 4. Miten Ystäväkoulutus vastasi tukihenkilöiden odotuksia?	46
Kuvio 5. Tukihenkilöiden kokemuksia kouluttajista.	49
Kuvio 6. Miten tukihenkilötoiminta vaikuttaa ystäväparien elämään?.....	51
Kuvio 7. Tukihenkilöiden kehittämissuhteita ja toiveita.....	54

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Ystävänkortti Toiminnan kanssa. Ystävänkortti Toiminta välittää Ystävänkortteja sekä solmii palvelusopimuksia Ystävänkortin käyttöön liittyen eri palvelun tuottajien kanssa, kouluttaa Ystäväkoulutuksen kautta tukihenkilöitä kehitysvammaisille ja pyörittää heille tarkoitettua tukihenkilötoimintaa. Ystävänkortti Toiminnan tarkoituksena on mahdollistaa kehitysvammaisen henkilön tasavertainen osallistuminen erilaisiin vapaa-ajan harrastuksiin. (Lautamäki & Saarimäki 2014.) Ystävänkortti on kortti, jota kehitysvammaisen henkilö voi hakea. Ystävänkortin ansiosta kehitysvammaisen henkilön harrastamisen mahdollistava perheenjäsen, ystävä tai tukihenkilö pääsee maksutta Ystävänkortti Toiminnan kanssa palvelusopimuksen tehneiden palveluntarjoajien tarjoamiin palveluihin, harrastuksiin tai tapahtumiin. (Ystävänkortti Toiminta.) Kehitysvammaisen henkilön tukihenkilö toimii vapaaehtoistyöntekijänä, jonka tehtävänä on tukea, rohkaista, aktivoida ja virikkeellistää tuettavansa vapaa-aikaa (Lautamäki & Saarimäki 2014). Kehitysvammaisella henkilöllä tarkoitetaan ihmistä, jolla on vamma ymmärtämisen ja käsityskyvyn alueella. Kehitysvamma aiheuttaa vaikeutta asioiden ymmärtämisessä ja niiden oppimisessa. Kehitysvammaisuuteen liittyy usein myös muita liitännäisoireita ja – sairauksia. (Matero 2004, 165.)

Koska toiminnan merkittävyyttä ja kannattavuutta on vaikea mitata rahassa, Ystävänkortti Toiminta haaveilee sosiaalisesta tilinpidosta. Sen avulla saadaan näkymättömät työntulokset näkyviksi ja esimerkiksi rahoittajille voidaan näyttää, mitä toiminta todellisuudessa tuottaa yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla. (Björk & Siltanen 2009, 7-8). Sosiaalista tilinpitoa voidaan käyttää apuna sosiaalisten ja yhteiskunnallisten tulosten ja vaikutusten mittaamisessa ja niiden osoittamisessa. Sosiaalisella tilinpidolla tarkoitetaan tietyn ajanjakson tarkasti ja etukäteen määriteltujen odotusten säännöllistä seurantaa ja tulosten ulkoisesti tarkastettua kokonaisvaltaista raportointia. Sosiaalisen tilinpidon avulla organisaatiot voivat kehittää toimintaansa ja ymmärtää vaikutuksensa ympäröivään yhteisöön ja hyödynsaajiin sekä rakentaa vastuullisuutta osallistamalla avainsidosryhmänsä toimintaansa. (Sosiaalinen tilinpito.) Sosiaalinen tilinpito on oikein toteutettuna todella suuritöinen sekä paljon aikaa ja resursseja vievä prosessi. Siksi Seinäjoen

Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry on ajatellut teettää sen alustavasti yksi osa-alue kerrallaan, esimerkiksi opinnäytetöinä. (Lautamäki & Saarimäki 2014.)

Opinnäytetyön aiheen sainkin suoraan Anita Lautamäeltä, henkilöltä, joka kouluttaa tukihenkilöitä ja toimii Ystävänkortti Toiminnan koordinaattorina. Olimme tutustumassa Vammaisuus ja elämäntilanne- sektorilta Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry:hyn ja Ystävänkortti Toimintaan, kun Lautamäki kertoi opinnäytetyön mahdollisuudesta. Opinnäytetyössäni tarkastelen tukihenkilöiden kokemuksia Ystäväkoulutuksesta. Kyselylomakkeiden avulla hain vastauksia kysymyksiin: Millaisia kokemuksia tukihenkilöillä on Ystäväkoulutuksesta? Miten tukihenkilöt kokevat saavansa tukea vapaaehtoistyöhön? Millä tavoin tukihenkilötoiminta vaikuttaa ystäväparien elämään? Mitä kehittämiskohteita Ystäväkoulutuksessa tai tukihenkilötoiminnassa on? Tarkoituksena oli saada tietoa, jonka avulla Ystäväkoulutusta ja tukihenkilötoimintaa voidaan kehittää.

Tukihenkilötoiminnasta oli voinut käyttää myös käsitettä ystävätoiminta, mutta selkeyden vuoksi olen käyttänyt koko työn ajan käsitettä tukihenkilötoiminta. Samasta syystä en puhu ystävästä, vaikka mahdollista, vaan tukihenkilöstä. Teoreettisessa viitekehityksessä avaan tutkimuksen kannalta keskeistä käsitteistöä: kehitysvammaisuutta, vapaaehtoistyötä ja tukihenkilötoimintaa. Kerron myös kattavasti Ystäväkoulutuksesta. Tämän jälkeen kuvaan tutkimusmenetelmiä sekä tutkimuksen kulkua. Ennen pohdintaa esittelen vielä tutkimustulokset sekä tutkimuksen yhteenvedon. Työn lopussa ovat lähdeluettelo sekä liitteet.

Tämän tutkimuksen myötä tukihenkilöillä oli mahdollisuus vaikuttaa omaan sekä tulevien tukihenkilöiden asemaan. Ystävänkortti Toiminta saa arvokasta tietoa Ystäväkoulutuksen ja tukihenkilötoiminnan kehittämiseksi. Näiden lisäksi kehitän omaa ja sosionomeiltakin (AMK) vaadittavaa, tutkimis- ja kehittämisosaamista. Opinnäytetyö on hyödyksi siis monelle eri osapuolelle. Sitä voidaankin hyödyntää ja soveltaa suoraan työelämässä. Aihe on tärkeä ja ajankohtainen, sillä järjestösektorin toimintaa ollaan yhä enemmän vakiinnuttamassa sosiaali- ja terveysalalle. Vammaisten henkilöiden oikeudet ja asema ovat myöskin puhuttaneet viimeaikoina muun muassa muuttuvan lainsäädännön ja rakennemuutoksen vuoksi.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Kävimme vammaisuus- ja elämäntilanne sektorilta tutustumassa Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry:hyn ja Ystävänkortti Toimintaan syksyllä 2013. Koordinaattori Anita Lautamäki esitteli heidän toimintaansa ja kertoi opinnäytetyön mahdollisuudesta koskien Ystäväkoulutusta. Mielenkiintoni heräsi, mutta en heti tarttunut tilaisuuteen. Muutaman viikon kuluttua otin yhteyttä Lautamäkeen ja kerroin olevani kiinnostunut tekemään opinnäytetyön hänen mainitsemastaan aiheesta. Kukaan muu ei ollut tilaisuuteen tarttunut, joten tutkimuksen teko uskottiin minulle. Yhteistyötaho ja opinnäytetyön aihe tulivat samalla kertaa, joten opinnäytetyö lähti helposti käyntiin. Aloitin opinnäytetyön tekemisen noin puoli vuotta aikaisemmin, mitä yleensä. Se ei haitannut, koska olin miettinyt aikaistetun valmistumisen mahdollisuutta. Aihe oli mielenkiintoinen ja tuntui omalta, sillä olen perehtynyt vammaisuuteen koulun aikana vammaisuus- ja elämäntilanne sektorilla. Jonka lisäksi olen työskennellyt kehitysvammaisten parissa ja toiminut henkilökohtaisena avustajana liikuntavammaiselle henkilölle. Olen siis itse päässyt kurkkaamaan vammaisten ihmisten arkeen.

Tapasimme ensimmäisen kerran opinnäytetyön merkeissä Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry:n toimitiloissa keskiviikkona 15.1.2014. Keskustelimme erilaisista mahdollisuuksista, miten opinnäytetyö voitaisiin toteuttaa. Lautamäki kertoi myös heidän tulevaisuuden toiveistaan toiminnan suhteen. Haaveena olisi saada tehtyä sosiaalinen tilinpito, jonka avulla rahoittajille voidaan näyttää, mitä toiminta todellisuudessa tuottaa yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla. Koska sosiaalialalla työn merkittävyyttä ja kannattavuutta on vaikea mitata rahassa, voidaan apuna käyttää sosiaalista tilinpitoa, joka tuo näkymättömät työn tulokset näkyviksi (Björk & Siltanen 2009, 7-8). Sosiaalinen tilinpito koostuu monesta eri osa-alueesta ja oikein toteutettuna on todella suuritöinen. Se on paljon aikaa ja resursseja vievä prosessi, joten Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry on ajatellut teettää sen alustavasti yksi osa-alue kerrallaan, esimerkiksi opinnäytetöinä. Minun osa-alueenani ja aiheenani oli selvittää ja tutkia tukihenkilöiden kokemuksia Ystäväkoulutuksesta koulutuksen kehittämiseksi.

Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry on teettänyt yhden tutkimuksen opinnäytetyön muodossa jo aikaisemmin heidän Ystävänkortti Toiminnastaan. Opinnäytetyön ovat tehneet silloiset sosionomiopiskelijat Maiju Pekkanen ja Sanna Kivelä Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Työ on nimeltään ”Kehitysvammaisen henkilö tasavertaisena osallistujana: Ystävänkortti Toiminta” ja se on valmistunut keväällä 2012. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Ystävänkortin merkitystä käyttäjälleen, Ystävänkortti Toiminnan tavoitteiden toteutumista sekä Ystävänkortti Toiminnan kehittämiskohteita. Tutkimustulosten mukaan Ystävänkortti Toiminta tukee kehitysvammaisen henkilön tasavertaista osallisuutta yhteiskunnassa ja on siten merkittävää toimintaa. Lisäksi tutkimustuloksista ilmeni, että kehitysvammaiset henkilöt kokevat Ystävänkortin itselleen tärkeäksi. Joitain kehittämiskohteitakin saatiin selville. Opinnäytetyön ohjenuorana on käytetty sosiaalista tilinpitoa ja tarkoituksena on ollut, että joku muu veisi sitä eteenpäin tekemällä jonkin toisen osa-alueen. (Pekkanen & Kivelä 2012, 16–17.) Tämä opinnäytetyö on siis seuraava osa-alue alustavasta sosiaalisesta tilinpidosta Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry:lle ja Ystävänkortti Toiminnalle.

3 MITÄ ON KEHITYSVAMMAISUUS?

Vammaisuus ei ole sairaus vaan yksilön ja elinympäristön suhteesta syntyvä tila. Vammaisella henkilöllä on omassa elinympäristössään vaikeuksia suoriutua arjen toiminnoista, pitkäaikaisten tai pysyvien toimintarajoitteiden vuoksi. Erilaiset määritelmät on vain luotu auttamaan mahdollisten erityistarpeiden tunnistamisessa. Myös tietynlaisia palveluita ja tukitoimia myönnetään tai evätään näiden määritelmien avulla. Vammaisuus on vain yksi asia, jolla ihmistä voidaan luonnehtia eikä sekään ole aina oleellista. Vammaisen on yksilö/ihminen samalla lailla kuin kuka tahansa muukin. (Repo 2004, 9-12.)

Lampinen (2007, 28–29) on samaa mieltä, ettei vammaa tulisi hyväksyä pelkästään yksilön ominaisuutena, sillä vamman aiheuttama haitta riippuu lääketieteellisen tilanteen lisäksi myös olemassa olevista ulkoisista tekijöistä ja vallitsevista asenteista erilaisuutta kohtaan. Siten vamman aiheuttaman haitan minimoiminen edellyttää puuttumista ympäröiviin olosuhteisiin ja toiminnallisten esteiden poistamiseen. Lautamäki ja Saarimäki (2014) korostavat tukihenkilötoiminnan auttavan juuri kehitysvammaisia selviytymään tällaisista yhteiskunnan vaatimuksista. Sillä ystävänkortin hakijat sekä ystäväparien toiset osapuolet ovat henkilöitä, joilla on kehitysvamma, kehitysviivästymä tai autismi ja näin ollen tarvitsevat tukea yhteiskunnan haasteista selviytymiseen.

Vammaa, joka sijaitsee ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella kutsutaan kehitysvammaksi. Kehitysvamma aiheuttaa vaikeutta asioiden ymmärtämisessä ja niiden oppimisessa. Kehitysvammainen oppii kuitenkin monia asioita samalla tavalla kuin muutkin ihmiset. (Matero 2004, 165.) Suomen kehitysvammaisten erityishuoltolain (L 23.6.1977/519) 1 luvun 1§:n mukaan kehitysvammainen on henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi. Älykkyydosamäärän mittaamista käytetään useimmiten apuna kehitysvammaisuutta määriteltäessä. Suomessa ihminen luokitellaan kehitysvammaiseksi ennen 18. ikävuotta, jos älykkyydosamäärä on alle 70 ja sosiaaliset taidot ovat ikätasoa heikommat.

3.1 Erilaisia näkökulmia kehitysvammaisuuteen

ICD-10:n mukaan älyllinen kehitysvammaisuus on tila, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai puutteellista (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 16). Kehitysvamma ilmenee ymmärryksen alueella, joten kehitysvammaisen on vaikea oppia uusia asioita, soveltaa aiemmin oppimaansa uusissa tilanteissa ja hallita itsenäisesti elämäänsä (Arvio 2011, 12). Älyllinen kehitysvammaisuus jaetaan luokituksen mukaan neljään eri asteeseen: lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään. Kehitysvammaisuus voi esiintyä joko yksin tai yhdessä muiden psyykkisten ja fyysisten häiriöiden kanssa. Suomessa kehitysvammaisuuden diagnosointi perustuu WHO:n ICD-10 tautiluokitukseen. (Verner 2014.)

Lääketieteellinen näkökulma tarkastelee vamman syitä ja vaikutuksia ihmisen terveydentilaan ja hyvinvointiin. Kun kehitysvammaisuutta määritellään, henkilön ominaisuuksia verrataan ihmisen normaaliin tilaan. Kehitysvammaisuus voi johtua monesta eri tekijästä kuten geneettisistä muutoksista tai synnytyksessä tulleista komplikaatioista. Noin neljännes kehitysvammaisuutta aiheuttavista tekijöistä on tuntemattomia. Usein kehitysvammaan yhdistyy myös muita vammoja tai liitännäissairauksia. Näistä yleisimpiä ovat epilepsia, erilaiset aistivammat ja autismin kirjon häiriöt. Lääketieteellisen näkökulman mukaan kehitysvammaisuuden tulee ilmetä lapsuudessa tai nuoruudessa, jotta henkilö voidaan luokitella kehitysvammaiseksi. (Verner 2014.)

Toimintakyvyn näkökulmassa korostetaan yksilön ja ympäristön välistä suhdetta. Tämä näkökulma painottaa henkilön omia vahvuuksia ja voimavaroja. Kehitysvammaiset ihmiset kohtaavat arjessaan usein vaikeuksia, kun hänen oma toiminta on ristiriidassa ympäristön asettamien vaatimusten kanssa. Kykyä toimia tilanteen ja ympäristön olosuhteiden vaatimalla tavalla kutsutaan toimintakyvyksi. Toimintakyky voidaan jakaa sosiaaliseen, fyysiseen ja psyykkiseen toimintakykyyn. Kehitysvammaisten ihmisten toimintakyky on useimmiten vajavaista. Sen vuoksi he tarvitsevat ohjausta tilanteista selviytymiseen. (Verner 2014.)

Sosiaalinen näkökulma korostaa yhteisön suhdetta yksilöön, missä toimintarajoitteiden nähdään olevan sosiaalisesti tuotettuja. Näkökulman mukaan yhteiskunta asettaa esteitä vammaisille ihmisille. Esteinä toimivat muun muassa ennakkoluulot, syrjintä, esteettömyys, eriytetty koulutus ja huonot työmahdollisuudet. Vammaa pidetään yksilön piirteenä, toimintarajoitteiden ollessa yhteiskunnallista sortoa. Sosiaalisessa näkökulmassa ihmisten erilaisuuteen sopeudutaan yksilön muuttamisen sijaan yhteiskuntaa muuttamalla. Sosiaalisessa mallissa halutaan korostaa vamman haitan johtuvan ympäristöstä eikä itse vammasta. (Miettinen 2010, 49.) Kehitysvammaisenkin ihminen pystyy tekemään omaa elämänsä koskevia päätöksiä, jos siihen tarjotaan oikeat tukimuodot. Sosiaalisen näkökulman mukaan vammaisten henkilöiden riippuvaisuus muista ihmisistä johtuu yhteiskunnan eriarvoisesta rakentamisesta, sillä yhteiskuntaa ei koeta rakennettavan kaikille sen jäsenille. (Verner 2014.)

3.2 Adaptiiviset taidot ja elämänhallinta

Adaptiiviset taidot ovat jokapäiväisessä elämässä, työssä ja yhteisökäyttäytymisessä tarvittavia taitoja. Kehitysvammaisilla henkilöillä on puutteita kyseisissä taidoissa vähintään viidellä osa-alueella. Yhteensä adaptiivisen taidon osa-alueita katsotaan olevan kymmenen: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisön hyödyntäminen, itsehallinta, terveys sekä turvallisuus, toiminnallinen oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. Vaikka kehitysvammaisella ihmisellä on rajoituksia joissain adaptiivisissa taidoissa, on hyvä muistaa, että muilla osa-alueilla on todennäköisesti vahvuuksia. Niitä tulisi osata hyödyntää. (Lautamäki 2014.)

Adaptiiviset taidot kulkevat käsi kädessä elämänhallinnan kanssa. Selviytyäkseen työhön, asumisen ja liikkumiseen liittyvistä toiminnoista ilman jatkuvaa apua tai tukea, yksilön on osattava ainakin jollain tapaa arvioida ajan kulumista, lukea, kirjoittaa ja laskea. Sillä itsenäinen yhteiskuntaan ja yhteisöön liittyminen edellyttää riittävää elämänhallintaa. (Kaski ym. 2012, 148.) Tukihenkilö toimii kehitysvammaisen elämänhallinnan tukijana. Tarkoituksena on kannustaa omaehtoiseen toimintaan ja itsenäisiin ratkaisuihin. Tukihenkilö ei saa tehdä

asioita kehitysvammaisen henkilön puolesta, sillä puolesta tekeminen on elämänhallinnan kannalta vahingollista. Se tukehduuttaa voimavarat, aiheuttaa riippuvuutta, huonoa itsetuntoa ja jopa taantumista. Puolesta tekemisen seurauksena kehitysvammaisen henkilö ei välttämättä kykene hallitsemaan omaa elämäänsä, hän ei valtaistu, eikä koe olevansa elämänsä rakentaja. Ympäristöolosuhteet voivat joko estää tai edistää henkilön kasvua, kehitystä, hyvinvointia ja tyytyväisyyttä. (Lautamäki 2014.) Seuraavalla sivulla adaptiiviset taidot on tarkemmin kuvattuna kuvio-muodossa.

Kommunikaatio	<ul style="list-style-type: none"> •Kyky ymmärtää ja välittää tietoa puhutun ja kirjoitetun kielen, graafisten symbolien, merkkien, viittomien tai muun kuin symboleihin perustuvan käyttäytymisen välityksellä (non-verbaalinen viestintä). •Esim. kyky ymmärtää ja/tai ottaa vastaan pyyntöjä, tunteita, tervehdyksiä, vastalauseita ja torjuntaa.
Itsestä huolehtiminen	<ul style="list-style-type: none"> •Merkitsee taitoja kuten wc:ssä käynti, syöminen, pukeutuminen, hygienia ja siisteys.
Kotona asuminen	<ul style="list-style-type: none"> •Vaatii taitoja, jotka liittyvät toimintakykyyn kotiympäristössä, kuten vaatteista ja omaisuudesta huolehtiminen, taloudenpito, ruuanvalmistus ja keittotaito, ostosten suunnittelu, kodin turvallisuus, ym.
Sosiaalisuus	<ul style="list-style-type: none"> •Pitää sisällään taitoja, jotka liittyvät vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. •Vuorovaikutuksessa tarvittavia oleellisia taitoja ovat kanssakäymisen aloittaminen, ylläpitäminen ja lopettaminen. •Vuorovaikutustilanteisiin liittyvien merkitsevien vihjeiden havaitseminen ja niihin reagoiminen sekä tunteiden tunnistaminen kuuluvat myös sosiaalisuuteen. •Lisäksi myönteisen ja kielteisen palautteen antaminen, oman käyttäytymisen säätely, tietoisuus omasta ikäryhmästä, ystävyys ja rakkaussuhteiden solmiminen ym. ovat oleellisia taitoja sosiaalisuudessa.
Yhteisön hyödyntäminen	<ul style="list-style-type: none"> •Ostosten tekeminen, asioiminen, julkisten kulkuvälineiden ja julkisten palvelujen käyttö sekä yhteisössä matkustaminen ovat esimerkkejä yhteisön hyödyntämisestä.
Itsehallinta	<ul style="list-style-type: none"> •Pitää sisällään taitoja, jotka liittyvät valintojen tekemiseen. Näitä ovat muun muassa oppiminen, aikataulujen noudattaminen, välttämättömien tai vaadittujen tehtävien suorittaminen sekä avun pyytäminen tarvittaessa ja eri tilanteissa esiin tulevien ongelmien ratkaiseminen.
Terveys ja turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> •Pitävät sisällään taitoja, jotka liittyvät oman terveyden ylläpitämiseen, kuten syöminen, sairauksien toteaminen sekä niiden hoito ja ehkäisy, seksuaalisuus, fyysisestä kunnosta huolehtiminen, turvavyön käyttö, kadun ylitys, hammashoito sekä yleensäkin elämäntavat. •Lisäksi suojautuminen rikollista käyttäytymistä vastaan ja asianmukainen käyttäytyminen yhteisössä kuuluvat tähän osa-alueeseen.
Toiminnallinen oppimiskyky	<ul style="list-style-type: none"> •Pitää sisällään kognitiiviset kyvyt ja taidot, jotka liittyvät oppimiseen koulussa. •Näitä taitoja voidaan soveltaa myös muussa elämässä.
Vapaa-aika	<ul style="list-style-type: none"> •Osa-alue pitää sisällään sellaisen vapaa-ajan ja virkistystoiminnan (yksin tai ryhmissä) etsimisen ja toteuttamisen, joka vastaa omia mieltymyksiä ja valintoja. Jos harrastus on julkinen, se on oman ikäryhmän ja kulttuurin normien mukainen.
Työ	<ul style="list-style-type: none"> •Pitää sisällään taitoja, jotka liittyvät työn tekemiseen ja siitä selviytymiseen. •Erityisesti seuraavat taidot: asianmukainen sosiaalinen, ajan ymmärtäminen, avun pyytäminen, kritiikin vastaanottaminen sekä työssä kehittyminen.

Kuvio 1. Adaptiiviset taidot tarkemmin kuvattuna (Lautamäki 2014).

4 KEHITYSVAMMAISUUS YHTEISKUNNASSA

Vammaispoliittinen keskustelu on siirtynyt kehitysvammaisen ihmisen oikeuksien erillistarkastelusta vammaisen ihmisen osan tarkasteluksi yleisten ihmisoikeuksien, kansalaisten perusoikeuksien, osallisuuden ja syrjimättömyyden näkökulmasta. Integraatiota eli yhteiskunnan rakentamista sellaiseksi, että vammaisen ihminen voi ilman erottelua elää yhteiskunnan jäsenenä asukkaan oikeuksin ja velvollisuuksin, on pidetty keinona elämän normaalisuuden saavuttamiseen. Sillä kehitysvammaisellakin ihmisellä on samanlaiset tarpeet kuin vammattomillakin. Yhteiskunnassa eläminen ei yksinään riitä turvaamaan vammaisen ihmisen hyvää elämää. Tarvitaan todellista inklusiota eli mukaan ottamista, joka on mahdollista vain vammaisuuden hyväksymisen, tiedon ja toimivien ihmissuhteiden avulla. (Kaski ym. 2012, 148.) Vammaisen ihmisen hyvä elämänlaatu koostuu samanlaisista asioista kuin muillakin ihmisillä, mutta erityisesti ihmisten kohtaamisista, toistuvista tapaamisista, uskalluksesta ja luottamuksesta, ystävistä, vertaistuesta sekä tiedon ja kokemuksen keräämisestä ja jakamisesta (Lampinen 2007, 153).

Voidakseen elää tasa-arvoisina jäseninä yhteiskunnassa, kehitysvammaiset ihmiset tarvitsevat tukea, ohjausta ja palveluita. Nämä auttavat kehitysvammaista ihmistä elämään hyvää, hänelle luontaista elämää. Yksilölliset, tarpeenmukaiset tuet voivat liittyä kommunikaatioon, omatoimisuuteen, kodinhoitoon, sosiaalisiin taitoihin, ympäristössä liikkumiseen, terveyteen ja turvallisuuteen, kirjallisiin taitoihin, vapaa-aikaan ja työhön. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.) Jotta kehitysvammaisen tasavertainen mukautuminen yhteiskuntaan olisi mahdollista, täytyy ne tekijät tunnistaa, jotka rajoittavat hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhteiskunnan toimintaan ja nauttia elämästään. Tämä edellyttää yhteiskunnalta poikkeavuuden parempaa hyväksyntää, kuntoutuksen toteuttamista osana kehitysvammaisen arkea ilman poikkeavuutta korostavaa rasetta sekä helpompia ja monipuolisempia osallistumismahdollisuuksia. (Koivikko & Autti-Rämö 2006.)

Osallistumisoikeudet, kansalaisvapaudet eli yhdenvertaisuusoikeudet ja taloudelliset, sosiaaliset sekä sivistykselliset oikeudet kuuluvat sosiaalisiin perusoikeuksiin. Niiden toteutuminen vaarantuu jos ihmisellä ei ole mahdollisuuksia tai kykyjä toteuttaa kansalaisuuteen liittyviä oikeuksia tai velvoitteita. Yhteiskunnallisella

osaamisella ja toimintakyvyllä on läheinen suhde sosiaaliseen pääomaan, jonka puute taas on yhteydessä syrjäytymisilmiöön. (Häkkinen, Kapanen, Kolkka, Peltonen, Tamminen-Vesterbacka & Tepora 2010, 170.) Sosiaalisella pääomalla kuvataan sosiaalisen ympäristön tai sosiaalisten suhteiden ulottuvuuksia, kuten sosiaalisia verkostoja, normeja ja luottamusta. Sosiaalinen pääoma edistää yhteisön jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen yhteensovittamista, jonka myötä se tehostaa yksilöiden tavoitteiden toteutumista ja yhteisöjen hyvinvointia. (Ruuskanen 2002, 5.)

4.1 Kehitysvammaisen oikeudet

Lait. Perustuslain (11.6.1999/731) 6 §:n mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Vammaispalvelulain (3.4.1987/380) tarkoituksena onkin edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia esteitä. Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on vamman tai sairauden takia pitkäaikaisia hankaluuksia selviytyä jokapäiväisistä toiminnoista.

YK:n yleissopimus. Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista sekä sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan ensimmäisten joukossa jo maaliskuussa 2007. Sopimus on tullut kansainvälisesti voimaan 3.5.2008. Prosessi kansallisesta ratifiointista on kuitenkin vielä kesken. Suomessa ratifiointi edellyttää muun muassa lainsäädäntö muutoksia useilla eri hallinnonaloilla. Ratifiointin jälkeen vammaisyleissopimus saadaan kansallisesti voimaan, mikä on alku uudistustyölle. Vammaisyleissopimuksen tehtävänä on täydentää jo voimassaolevia YK:n ihmisoikeussopimuksia. Sopimuksella vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuulumisen myös vammaisille henkilöille. Sopimus korostaa yhdenvertaista kohtelua ja syrjäytymisen ehkäisyä. Vammaisyleissopimuksen yleisiä periaatteita ovat muun muassa yksilöllisen itsemääräämisoikeuden ja valinnan vapauden kunnioittaminen, yhdenvertaisuus, osallisuus ja osallistuminen yhteiskunnassa, erilaisuuden hyväksyminen, esteettömyys sekä oikeus oman identi-

teetin säilyttämiseen. (YK:n yleissopimus 2012, 3-22.) YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja on hyväksytty eduskunnassa 3.3.2015. Eduskunta edellyttää, että ennen kuin Suomi voi sitoutua yleissopimukseen, tulee vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuteen kohdistuvia rajoituksia asianmukaisesti lailla säätää, jotta yleissopimuksen 14 artiklan ratifioinnin edellyttämät asiat täyttyvä kansallisessa lainsäädännössä. Vasta tämän jälkeen Suomi voi ratifioida sopimuksen. (Valtioneuvosto.)

Vammaispoliittinen ohjelma. Vammaispoliittisen ohjelma VAMPO:n 2010–2015 tavoitteena on varmistaa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaantulo. VAMPO on perustettu turvaamaan vammaisten henkilöiden oikeudenmukaista asemaa yhteiskunnassa puuttamalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen, palvelujen ja tukitoimien laadun varmistaminen eri puolilla maata, esteettömyyden lisääminen yhteiskunnassa sekä vammaistutkimuksen vahvistaminen. (Vahva pohja osallisuudelle 2010, 3-4.)

4.2 Valtaistuminen

Vammaispolitiikan keskeisenä tavoitteena on jo pitkään ollut valtaistuminen (empowerment). Valtaistumisella tarkoitetaan päätäntävällän ja vastuun siirtymistä vammaisille henkilöille heidän elämäänsä läheisesti liittyvissä asioissa. Tarkoituksena on, että vammaisilla henkilöilläkin on tunne oman elämän hallinnasta sekä halua ja mahdollisuuksia vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Valtaistumiseen sisältyy ajatus ihmisen luottamuksesta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja itsemääräämisoikeuden lisääntymisestä. (Repo 2004, 30-31.)

Valtaistamisella tarkoitetaan yhteisön tai yksilön oman päätäntävällän ja voimavarojen parantamista vallan antamisen ja sosiaalisen tuen keinoin. Valtaistamisen avulla edistetään yksilön oman äänen kuuluvuutta ja estetään muiden tahtoon alistumista. Valtaistunut yksilö kokee kykenevänsä hallitsemaan elämäänsä ja vaikuttamaan siinä. Hän on myönteinen tulevaisuutensa suhteen ja uskoo itseensä sekä voimaantumiseensa. Keskeisiä osatekijöitä voimaantumisessa ovat yksilön koke-

mus vallastaan eli mahdollisuuksistaan vaikuttaa olosuhteisiin, savuttaa päämääräänsä ja saada valtaa elämäänsä. Ihmisellä on tarve tuntea, että hän kykenee aidosti vaikuttamaan omaan elämäänsä. (Räsänen 2006, 77-79.)

4.3 Itsemääräämisoikeus, osallisuus ja tasa-arvo

Tutkimusten mukaan vielä 2000- luvullakaan vammaisten henkilöiden oma ääni ei pääse kuuluviin (Eriksson 2008, 11). Yleisesti hyväksytään, että ihmisillä on samanlaiset oikeudet ja mahdollisuudet fyysisistä tai psyykkisistä ominaisuuksista huolimatta toteuttaa itseään ja tyydyttää heille välttämättömiä tai tarkoituksen mukaisia tarpeita. Kulttuuriyhteisömme asettaa kuitenkin käyttäytymisellemme tietynlaisia vaatimuksia. Kilpailuyhteiskunnan myötä tehokkuus sekä täydellinen yksilöllinen suoriutuminen ovat syrjäyttäneet ihmisen perusarvon, jonka perusteella hän on riittävän arvokas ja hyväksytty juuri sellaisena kuin on, elämään omaa elämäänsä. (Lampinen 2007, 210–211.) Itsemääräämisoikeus kuvaa henkilön oikeutta tehdä omaa elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä sekä toteuttaa niitä (Valvira 2013, 7). Perustuslain (11.6.1999/731) 1§:n ja 7§:n mukaan itsemääräämisoikeus kuuluu jokaiselle suomen kansalaiselle.

Yleisen ajattelutavan mukaan itsemääräämisoikeuden harjoittaminen edellyttää, että henkilöllä on ainakin jonkinlaista fyysistä ja henkistä kapasiteettia itsenäiseen ajatteluun ja toimintaan. Eettisen itsemääräämisperiaatteen mukaan ihmiselle tulisi antaa lupa toimia omien ratkaisujensa mukaisesti, ellei siitä ole muille selvästi haittaa. Itsemäärääminen edistää myös vammaisen persoonallisten kykyjen käyttöönottoa ja lisää välittömästi elämänhallintaa ja hyvinvointia. Se antaa tunteen siitä, että elämänkulkua voi itse säädellä ja hallita. (Lautamäki 2014.)

Vaikka vammainen henkilö osallistuu asioidensa käsittelyyn, hän ei aina kuitenkaan ole osallisena toimintaprosessissa. Osallistuminen voi olla passiivista tai osallistavaa. Osallisuus on henkilökohtaista vaikuttamista ja itsenäistä päätöksentekoa. Osallisena ollessaan myös vammainen henkilö haluaa vaikuttaa lopputulokseen. Tavoitteena on, että vammaisenkin ihminen voisi olla osallisena kaikessa lähiyhteisönsä toiminnassa. Se edesauttaisi itseluottamuksen ja voimavarojen kasvua sekä opettaisi ottamaan vastuuta omasta elämästä. Kun ihminen voimaan-

tuu, omat elämönhallintataidotkin lisääntyvät. Ympäristö, jossa saa kokea luottamusta, hyväksyntää, kannustusta ja yhdenvertaista kohtelua, auttaa voimaantumaan. Tavoitteena on, että jokainen ihminen olisi osallisena omilla resursseillaan omassa elämässään. (Lampinen 2007, 216-217.)

5 OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖTAHO

5.1 Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry

Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry on valtakunnallisen Kehitysvammaisten Tukiliiton alainen omaisjärjestö, joka on toiminut vuodesta 1969 lähtien. Järjestön jäseninä on kehitysviiveisiä, autistisia ja kehitysvammaisia henkilöitä sekä heidän perheitään. Kannattajajäsenenä voi toimia kuka vaan. Tällä hetkellä jäsenperheitä on noin 200. Tukiyhdistyksen tarkoituksena on tarjota vertaistukea, heille joiden perheenjäsen on kehitysvammainen. Toiminta perustuu Kehitysvammaisten Tukiliiton tavoitteisiin. (Lautamäki & Saarimäki 2014.)

Kehitysvammaisten Tukiliitto on aloittanut toimintansa vuonna 1961 ja sen perustehtävänä on kehitysvammaisten ihmisten osallisuuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Myös se, että perheet saavat tarvitsemansa tuen, on tärkeää. Tällä hetkellä valtakunnallisia Kehitysvammaisten Tukiliiton alaisia yhdistyksiä on 170. (Mikä on Kehitysvammaisten Tukiliitto.) Kehitysvammaisten Tukiliiton toiminta ja perusarvot pohjautuvat Suomen perustuslakiin, YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista sekä muihin kansainvälisiin sopimuksiin. Toiminnallaan Kehitysvammaisten Tukiliitto pyrkii vaikuttamaan vammaisten kohteluun. Toiveena on vammaisten tasa-arvoisuus muiden ihmisten kanssa. Tukiliiton toimintaa ohjaavat kolme keskeistä arvoa: eettisyys, osallisuus ja ekokulttuurisuus. (Tukiliiton strategia 2011 – 2016.)

Etiikan avulla pohditaan, mikä on hyvää tai paha ihmisen käyttäytymisessä ja toiminnoissa. Sen avulla myös määritellään sitä, mikä on hyvää yksilölle ja yhteiskunnalle. (Repo 2004, 412.) Eettisyys perustuu ihmisten erilaisuuteen. Koska me kaikki olemme erilaisia, meidän kuuluu oppia elämään yhdessä ja arvostamaan toisiamme. Jokaisella ihmisellä on samanlainen synnynnäinen arvo ja samat ihmisoikeudet, myös vammaisilla. Osallisuus perustuu kaikkien ihmisten oikeuteen olla osallisena omien lähiyhteisöjen toiminnassa. Niille tukea tarvitseville henkilöille, tuki tulisi rakentaa siten, että se mahdollistaa elämisen, asumisen, leikin, opiskelun, työn ja vapaa-ajanvieton tavallisessa yhteiskunnassa. Vammaisten oikeuksiin kuuluu niin ikään olla osallisena yhteiskunnan toiminnassa yhdenvertaisesti

muiden kanssa. Ekokulttuurisuus perustuu perheiden erilaisten kulttuurien kunnioittamiseen. Siihen, miten pitäisi olla perhe tai kasvattaa lasta, ei ole yhtä oikeaa tapaa. Sillä jokaisella perheellä on oma perhekulttuurinsa. Jotta yhteiskunta voi tukea perhettä, täytyy perheen tarpeita kuunnella ja arvoja kunnioittaa. (Tukiliiton strategia 2011 – 2016.)

5.2 Ystävänkortti Toiminta

Ystävänkortin avulla kehitysvammaisen henkilön ystävä, tukihenkilö tai perheenjäsen pääsee ilmaiseksi Ystävänkortti Toiminnan kanssa yhteistyötä tekevien palveluntuottajien tarjoamiin palveluihin, esimerkiksi elokuviin Seinäjoella. (Lautamäki & Saarimäki 2014.) Ystävänkortti Toiminta on alkanut vuonna 2005 RAY:n rahoittamana projektina. Vuodesta 2007 lähtien toiminta on jatkunut kohdennetulla toiminta-avustuksella eli Ak1-rahoituksella. Ak1- rahoitus on niin sanotusti jatkuvaa rahoitusta, joka useimmiten seuraa määräaikaista projektirahoitusta. Ak1-rahoitusta voi käyttää ainoastaan siihen tarkoitukseen, mihin se on myönnetty, tässä tapauksessa siis Ystävänkortti Toimintaan. Ystävänkortti Toiminta on maakunnallista toimintaa ja tällä hetkellä siihen kuuluu 35 kuntaa Etelä- ja Keski-Pohjanmaan sekä Pohjanmaan alueilta. Kunnat, jotka ovat mukana Ystävänkortti Toiminnassa, osallistuvat toimintaan rahallisesti. Ystävänkortti Toiminta etsii koko ajan uusia yhteistyötahoja, jotka tarjoavat vapaa-ajan palveluitaan. Yhteistyötahojen kanssa tehdään sopimus kehitysvammaisen henkilön Ystävänkortin käytöstä. (Lautamäki & Saarimäki 2014.)

Ystävänkortti on kehitysvammaisen henkilön hallussa ja on hänelle maksuton. Kortin voi saada lähettämällä hakemuksen Ystävänkortti Toiminnalle. Ystävänkorttia esittämällä kehitysvammaisen henkilön ystävä, perheenjäsen, avustaja tai tukihenkilö pääsee ilmaiseksi sisään, Ystävänkortti Toiminnan kanssa sopimuksen tehneiden palveluntarjoajien tarjoamiin palveluihin. Ainoastaan kortinhaltija maksaa oman sisäänpääsynsä. Ystävänkortin tarkoituksena on mahdollistaa kehitysvammaisen henkilön tasavertainen osallistuminen erilaisiin vapaa-ajan palveluihin. Sillä voidakseen käyttää erinäisiä palveluita, kehitysvammaisen henkilö useimmiten tarvitsee tuekseen toisen ihmisen. Ystävänkortti mahdollistaa sen,

ettei kaksia maksuja tarvitse maksaa. Riittää, että kehitysvammainen maksaa omat kulunsa. Näin kehitysvammainen henkilö pääsee osaksi muihinkin kuin vain kehitysvammaisille suunnattuihin palveluihin. (Ystävänkortti.)

Kun uusi kunta tulee osaksi Ystävänkortti Toimintaa, järjestetään paikkakunnalla tiedotustilaisuus. Tiedotustilaisuuteen kutsutaan kunnan kehitysvammaiset henkilöt, heidän perheensä sekä kehitysvammaisten kanssa työskentelevät sosiaali- ja terveysalan työntekijät ja palveluntarjoajat. Myös tiedotusvälineiden edustajat kutsutaan paikalle. Tiedotustilaisuudessa kehitysvammaisille henkilöille jaetaan Ystävänkortti hakemukset ja kyselylomakkeet. Kyselylomakkeiden avulla kysytään mihin kehitysvammaiset henkilöt haluaisivat solmia Ystävänkorttisopimuksia. Näin kehitysvammaisten omaa ääntä ja toiveita saadaan kuuluviin. Palveluntarjoajien kanssa neuvotellaan mahdollisista sopimuksista ja samalla heille kerrotaan kehitysvammaisuudesta ja sen aiheuttamista rajoituksista. Kun saadaan uusi yhteistyökumppani, heidän kanssaan tehdään sopimus Ystävänkortin käytöstä. Heille lähetetään tarvittavat välineet, jotka kertovat yhteistyöstä Ystävänkortti Toiminnan kanssa. Tarvittaessa koordinaattori informoi lisää palveluntarjoajien henkilökuntaa Ystävänkortista. (Lautamäki & Saarimäki 2014.)

Ystäväkoulutus. Ystävänkortti Toiminnan alaisuudessa toimii myös Ystäväkoulutus, jonka kautta koulutetaan tukihenkilöitä kehitysvammaisille. Koulutus on perustettu vastaamaan palvelutarvekartoituksessa ilmenneeseen tarpeeseen, jonka mukaan kehitysvammaisilla henkilöillä on puutetta ystäväistä ja tukihenkilöistä. Ystäväkoulutus on alkanut vuonna 2001 Ystävyys Yhdistää-projektista, RAY:n rahoittamana. Toiminnan rahoitus lopetettiin kuitenkin RAY:n toimesta vuonna 2010, koska he katsoivat toiminnan olevan liian lähellä vammaispalvelulaissa määriteltyä kehitysvammaisen subjektiivista oikeutta henkilökohtaiseen avustajaan. Tämän vuoksi toiminnalle tehtiin käyttötarkoituksen mukainen muutoshakemus, jonka seurauksena Ystäväkoulutus liitettiin osaksi Ystävänkortti Toimintaa. Ystäväkoulutus pitää yllä ystävätoimintaa järjestämällä koulutuksia henkilöille, jotka haluavat toimia vapaaehtoisina tukihenkilöinä kehitysvammaisille. Lisäksi Ystäväkoulutuksen vastuulla on ystäväparien yhdistäminen ja heistä huolehtiminen. Tukihenkilötoiminta mahdollistaa kehitysvammaisten ihmisten tasa-arvoisen osallistumisen häntä itseään koskeviin

kodin ulkopuolisiin toimintoihin. Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry toimii Ystävänkortti Toiminnan ja Ystäväkoulutuksen taustaorganisaationa valvoen toiminnan toteutumista toimintasuunnitelman mukaisesti. (Lautamäki & Saarimäki 2014.)

6 YSTÄVÄTOIMINTA VAPAAEHTOISTYÖNÄ

Vapaaehtoistyö on järjestösektorin toimintaa ja sitä organisoivat esimerkiksi erilaiset järjestöt, yhteisöt ja seurakunnat (Forss ja Vatula-Pimiä 2014, 50.) Möttösen (2002, 118) mukaan järjestösektori on toimikenttä, joka jää julkisen sektorin sekä yksityissektorin välimaastoon. Mykkänen-Hänninen (2007, 14) lisää julkisen ja järjestösektorin toimintaa määrittävän eri asiat. Sillä Julkisen sektorin palveluita ovat ne palvelut, jotka kuuluvat suomalaisten sosiaalisiin perusoikeuksiin ja joita säädetään lailla. Kun taas Forss ja Vatula-Pimiä (2014, 50) tarkentavat järjestösektorin toiminnan perustuvan yhteiskunnalliseen tai eettiseen tavoitteeseen. Forss ja Vatula-Pimiä toteavatkin järjestösektorin viittaavan useimmiten kansalaisyhteiskunnan järjestöihin ja säätiöihin, jotka eivät tavoittele voittoa toiminnalleen. Möttönen huomauttaa (s. 118) ettei järjestösektorin tehtävänä ole korvata julkisia palveluita vaan täydentää niitä. Mykkänen-Hänninen selventää (s. 17), että kolmas sektori pyrkii lisäämään ihmisten elämänhallintaa, ehkäisemään syrjäytymistä ja vahvistamaan yhteisöllisyyttä. Järjestösektori olisikin hyvä nähdä kansalaisyhteiskunnan rakentajana (Möttönen ja Niemelä 2005, 6). Mykkänen-Hänninen kertoo (s. 5) järjestösektorin tuottavan yhteiskunnallisesti tärkeitä sosiaali- ja terveystalvveluja. Möttönen toteaaakin (s. 112) järjestösektorilla olevan suurempi rooli suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointipolitiikan toteuttamisessa kuin aikaisemmin.

6.1 Vapaaehtoistyö

Vapaaehtoistyö on omalla ajalla tehtävää toimintaa, johon sitoudutaan vapaasta tahdosta, omaa persoona ja elämäkokemusta hyödyntäen. Ammatillinen koulutus ei ole tarpeellista, sillä tavalliset tiedot ja taidot riittävät. Vapaaehtoistyöntekijät ovat tehtävässään toimijoina, eivätkä työssä. Vapaaehtoiset eivät siis saa rahallista korvausta tehtävästään. (Mykkänen-Hänninen 2007, 11.) Vapaaehtoistyö on yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen hyväksi tehtyä toimintaa, jota tehdään ilman pakkoa. Sitä ei myöskään pidetä velvollisuutena perhettä tai sukua kohtaan. Vapaaehtoistyö on yhteiskunnallisen osallistumisen lisäksi toisen ihmisen auttamista ja tukemista elämän eri tilanteissa. Vapaaehtoistyölle perustuva tukihenkilötoiminta pohjautuu ajatukseen ”ihminen ihmiselle”. Vapaaehtoinen kehitysvammaisen

tukihenkilö edistää kehitysvammaisen henkilön omatoimisuutta ja osallisuutta, kunnioittaa hänen itsemääräämisoikeuttaan ja lupaa edistää tasa-arvon toteutumista. Toimii luottamuksellisesti ja noudattaa vaitiolovelvollisuutta eikä tyrkytä uskonnollisia, poliittisia tai muita aatteellisia näkemyksiä. Vapaaehtoistyöntekijä ei myöskään sekaannu tuettavan ihmissuhteisiin. (Lautamäki 2014.)

Vapaaehtoistyössä perustana on normaali huolenpitovelvollisuus, jonka mukaan vahingon aiheuttamista tulee varoa siinä missä yleensäkin. Vastuun rajat ovat tilannekohtaiset ja vastuuasiat on syytä keskustella etukäteen sekä kouluttajan että tuettavan tai hänen perheensä kanssa. Vahingonkorvausvastuu edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta esimerkiksi vakavaa laiminlyöntiä tai huolimattomuutta. Vapaaehtoistyöntekijä ei ole työsuhteessa taustaorganisaatioon tai kehitysvammaiseen ystäväänsä, joten olisi hyvä, että vapaaehtoisella itsellään olisi vapaa-ajan tapaturmavakuutus. (Lautamäki 2014.)

Vapaaehtoistyön periaatteita (Lautamäki 2014):

- Tavallisen ihmisen tieto ja taito riittää
- Vapaaehtoisuus
- Tasa-arvoisuus
- Vastavuoroisuus
- Palkattomuus
- Ei-ammattimaisuus
- Luotettavuus ja sitoutuminen toimintaa
- Luottamuksellisuus ja vaitiolovelvollisuus
- Suvaitsevaisuus
- Puolueettomuus
- Tuettavan ehdoilla toimiminen
- Yhteistyö
- Yhteisöllisyys
- Toiminnan ilo
- Oikeus tukeen ja ohjaukseen
- Mahdollisuus ihmisenä kasvamiseen

Vapaaehtoisen velvollisuudet ja oikeudet (Lautamäki 2014):

- Vaitiolo velvollisuus
- Velvollisuus pitää kiinni sovituista asioista ja luvatuista sitoumuksista
- Velvollisuus osallistua lisäkoulutuksiin, tapaamisiin, työnohjaukseen, palautteen antamiseen ja tilastointiin
- Oikeus sitoutua itselleen sopivaksi ajaksi haluamaansa tehtävään
- Oikeus perehdytykseen, tukeen ja ohjaukseen
- Oikeus saada etukäteen opastusta siihen, miten toimia ja keneen ottaa yhteyttä ongelmatilanteissa
- Oikeus yhteistyöhön
- Oikeus saada toiminnasta iloa ja jaksamista
- Oikeus siirtyä muihin tehtäviin

6.2 Tukihenkilötoiminta yhteiskunnallisen osallistumisen lisääjänä

Yhtenä vapaaehtoistoiminnan muotona on tukihenkilötoiminta, jonka avulla mahdollistetaan ihmisten tasa-arvoinen osallistuminen häntä itseään kiinnostaviin kodin ulkopuolisiin toimintoihin. Samalla tuetaan osallistumaan monipuolisesti vapaa-ajan palveluihin sekä harrastustoimintaan. Tukihenkilötoiminta on pääosin kuuntelemista, läsnäoloa, yhdessä tekemistä ja yhdessä osallistumista. (Lautamäki 2014.) Tukihenkilötoiminta on otettu osaksi sosiaali- ja terveyspalveluita ympäri Suomen ja luonteeltaan se on kansallista toimintaa. Tukihenkilötoimintaa hyödynnetäänkin eri sektoreilla kuten lasten ja nuorten, maahanmuuttajien, vanhusten sekä kehitysvammaisten parissa. (KansalaisAreena ry.) Kehitysvammaiset tarvitsevat tällaista toimintaa, jotta he voisivat tehdä vapaa-ajallaan itselle mielekkäitä asioita. Tukihenkilötoiminnan avulla heidän ei tarvitse keskittää vapaa-ajan toimintojaan kotiympäristöön, jossa vapaa-ajan vietosta tulee helposti passiivista ja yksinäistä. (Kaski, Manninen & Pihko, 2012, 321–323.) Kokonaisuudessaan vapaaehtoistyö antaa mahdollisuuden ystävyysuhteiden solmimiseen, harrastamiseen ja vapaa-ajan toimintaan, molemminpuolisesti.

6.3 Yhteiskunta ja vapaaehtoistyö

Mykkänen-Hännisen (2007, 12–13) mukaan vapaaehtoistyö on 2000-luvulla vakiinnuttanut asemansa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan palvelujärjestelmässä, erityisesti sosiaalipalveluissa, joissa vapaaehtoistyötä hyödynnetään jo monipuolisesti. Kuuskoski (Vapaaehtoistyön tulevaisuus) pitääkin vapaaehtoistyötä tärkeänä voimavarana suomalaisessa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa vapaaehtoistyö pysyy arjessa mukana, vuosi vuoden jälkeen. Vapaaehtoistyöhön liittyy kuitenkin sekä haasteita että mahdollisuuksia automaation ja teknologian kehittymisen myötä. Yhteiskunta ja sen palvelut muuttuvat, jonka myötä myös kansalaisyhteiskunta sekä kansalaisaktiivisuus ovat muutoksen edessä. Vapaaehtoistyön on löydettävä oma paikkansa muuttuvassa yhteiskunnassa, koska sen tuottamia palveluita tarvitaan. Heikki ja Kirsi Hiilamon (2007, 116–117) mukaan vapaaehtoistyölle luovat kysyntää julkisen vallan, markkinoiden ja perheen vastuiden muutokset. Voimakkaasta talouskasvusta huolimatta säästötarpeet eivät ole poistuneet. Sen sijaan monet kunnat ovat ajautuneet suuriin vaikeuksiin, eivätkä pysty takaamaan kaikkia peruspalveluita kuntalaisille kuten esimerkiksi 1980-luvulla.

Vapaaehtoistoiminnan tärkeimpiä päämääriä ovat kansalaisten osallistumismahdollisuuksien ja omatoimisuuden edistäminen. Sen tarkoituksena on edistää ihmisten välistä vuorovaikutusta ja tasa-arvoa. Vapaaehtoistyö onkin oiva apu syrjäytymisen ehkäisemisessä. (Lautamäki 2014.) Vapaaehtoistoiminta antaa mahdollisuuden ystävyys-suhteiden solmimiseen, harrastamiseen ja vapaa-ajan toimintaan. Vaikka vapaaehtoistoiminta on usein muiden auttamista, se tuo sisältöä elämään puolin ja toisin vastavuoroisesti, lisäten hyvinvointia yhteiskunnassa (Mykkänen-Hänninen 2007, 11.) 2000-luvulla vapaaehtoistoiminnan arvoa on alettu tunnustaa. Arvostus näkyy muun muassa kuntien toiminnassa. Kunnat ovat muun muassa mukana koordinoimassa paikallista vapaaehtoistoimintaa. Myös sosiaali- ja terveydenhoito-oppilaitokset ovat sisällyttäneet opetussuunnitelmiinsa vapaaehtoistyön kurseja ja myöntävät jopa opintosuorituksia opiskelijoille vapaaehtoisena toimimisesta. (Yeung 2002, 30.) Vuoden 2014 itsenäisyyspäivän linnanjuhlistakin teemana oli vapaaehtoistyö, mikä kertoo suuresta arvostuksesta vapaaehtoistyötä kohtaan. Presidentti Sauli

Niinistön sanoin ”Ilman vapaaehtoistyötä ei hyvinvointi-suomea olisi saatu rakennettua, eikä varsinkaan ylläpidettyä. Pyyteetöntä työtä Suomen eteen on aina tarvittu ja tullaan aina tarvitsemaan.” (Vapaaehtoistyö linnan juhlien teemana.)

6.4 Vapaaehtoistyö suhteessa ammattityöhön

Vapaaehtoistyön tarkoituksena ei ole korvata julkisia palveluita vaan täydentää niitä. Vapaaehtoiset eivät myöskään korvaa ammattilaisia eikä heidän toiminnan odotetakaan olevan ammattimaista. Vapaaehtoisen ja ammattilaisen antama tieto ja tuki eivät kuitenkaan ole toistensa vastakohtia, sillä yhdistettynä ne täydentävät toisiaan. Ammattihenkilöllä on asiantuntemus tehtäväänsä koulutuksen ja kokemuksensa kautta sekä virallinen ja julkinen rooli oman taustatahonsa myötä. Kun taas vapaaehtoisen vahvuutena on toiminnan vankka arvopohja ja erikseen sovittu, henkilökohtainen sitoutuminen tehtävään. (Salmi 2008, 7.)

Kehitysvammaisen ihmisen avun tarve on useimmiten erilainen kuin muilla vammaisilla. Sillä usein kehitysvammaisen ihmisen paras ”apuväline” onkin toinen ihminen. (Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry & Me Itse ry 2006, 203–204). Usein kehitysvammaisen tarvitsee avukseen henkilökohtaisen avustajan. Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on vammaispalvelulain mukainen taloudellinen tukitoimi, jonka avulla vammaisen henkilö voi palkata itselle henkilökohtaisen avustajan, voidakseen asua ja elää sekä itsenäisesti että omaehtoisesti. Henkilökohtainen avustaja on erityisen tarpeellinen vaikeavammaisen henkilön osallistumis- ja toimintamahdollisuuksien takaamiseksi ja hänen päivittäisistä toiminnoistaan suoriutumiseksi. (Heinonen & Saraste 2006, 13.) Kyseessä on työsuhde, jossa vammaisen henkilö toimii avustajan työnantajana.

Henkilökohtaisen avustajan tehtäviin kuuluu muun muassa avustamista henkilökohtaisessa hygieniassa, pukeutumisessa ja riisuutumisessa, ruuan valmistusta, kodinhoitoa, siivousta, vaatehuoltoa ja lastenhoidossa avustamista. Avustajan tulee tarvittaessa auttaa myös asioinnissa, opiskelussa, harrastuksissa, työnteossa tai yhteiskunnallisessa toiminnassa. (Nurmi Koikkanen & Heinonen 2006, 43.)

Henkilökohtaista avustajaa ei hankita hovin vuoksi vaan tarpeeseen. Kysymys on elämässä selviytymisestä ja peruspalvelusta. (Heinonen 2006, 102.)

Vanhempiensa sekä yksin asuvien kehitysvammaisten avustajan tehtävänä on edellä mainittujen lisäksi myös tukea ja rohkaista sosiaalisiin suhteisiin ja vapaa-ajan toimintoihin. Henkilökohtainen avustaja järjestelmällä voidaan ehkäistä syrjäytymistä, väärään seuraan liittymistä ja hyväksikäytetyksi tulemistä. Sillä monen kehitysvammaisen ihmisen todellisuutta on yksinäisyys ja oman ikäisen seuran puute (Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry & Me Itse ry 2006, 203–204.) Henkilökohtainen avustaja on palkattu arjesta selviytymiseen eikä ystäväksi. Siten lämmintä ihmis- tai ystävyyssuhdetta ei aina pääse syntymään. Avustajalla ja avustettavalla ei aina ole edes mielenkiintoa solmia ystävyyssuhdetta toistensa kanssa. Tärkeämpää on arjen sujuminen. Vaikka kehitysvammaisella henkilöllä olisikin henkilökohtainen avustaja, hän hyötyy todennäköisesti myös tukihenkilöstä, jonka kanssa voi viettää vapaa-aikaa ja tehdä kaikkea mukavaa, ystävien kesken.

Hyvä läheinen ystävä sekä mukavien ystävien ja kavereiden muodostama sosiaalinen verkosto ovat kaikille ihmisille erittäin tärkeitä, sillä ystävyys tarjoaa emotionaalista turvallisuutta. (Laine 2005, 161.) Myönteisistä ystävyys- ja ihmissuhteista muodostuvat sosiaaliset verkostot tukevat ihmisen psyykkistä hyvinvointia koko elämän ajan (Laine 2005, 140–141). Psykologi Tuija Matikan mukaan ystävyys on harvinaista herkkua, jota kaikki eivät valitettavasti koe. Hänen mukaansa ihminen voi elää ilman ystäviäkin, mutta korostaa ystävänsä tekevän hyvää. Matikka kertoo ystävyuden olevan mieletön ”munkki”, jos sellaisen pääsee kohtaamaan. Sillä ystävyyttä ei osaa kaivata, jos ei sitä koskaan ole kokenut. (Ystävyys on mieletön munkki.)

7 YSTÄVÄKOULUTUS

7.1 Tavoitteet, teemat ja rakenne

Ystäväkoulutuksen tarkoituksena on parantaa kehitysvammaisten henkilöiden omaehtoisuutta ja elämänlaatua, tukemalla heitä osallistumaan monipuolisesti vapaa-ajan viettoon sekä harrastustoimintaa, minkä myötä elinpiirillä on mahdollisuus laajentua. Tavoitteena on auttaa kehitysvammaisia ihmisiä selviytymään mahdollisimman hyvin yhteiskunnan ja sen muiden jäsenten asettamista vaatimuksista, vammasta huolimatta. Ystäväkoulutus ei korvaa julkisia palveluja vaan täydentää niitä. Vapaaehtoisten kouluttamisen lisäksi Ystäväkoulutuksen toimintaan kuuluu ystäväparien yhdistäminen ja heistä huolehtiminen. Koulutuksen jälkeen ystäväpareille järjestetään vuosittain yhteinen pikkujoulu ja tukihenkilöille työhönohjausta kaksi kertaa vuodessa. Työhönohjausta pitää siihen koulutuksen saanut ulkopuolinen työhönohjaaja. Muulloin tukea saa ottamalla yhteyttä Ystävänkortti Toiminnan työntekijöihin. (Lautamäki & Saarimäki 2014.)

Tukihenkilön toimenkuvaan ei ole mitään tiettyä määritelmää, mutta toiminnan puitteiksi ja tueksi on hyvä olla jonkinlaiset yleislinjat, kuva työn sisällöstä ja eettisistä vaatimuksista. Sillä tukisuhteessa työskentelyn tulee olla joustavaa ja tuettavaa sekä tukijan omiin ratkaisuihin perustuvaa. Kehitysvammaisen tukihenkilö on haastattelun kautta tehtävään valittu ja koulutettu palkaton vapaaehtoistyöntekijä, joka on vaitiolovelvollinen ja sitoutunut tehtävään. Tukihenkilön tehtävänä on tukea, rohkaista, aktivoida, neuvoa ja auttaa yksilöä ja/tai hänen perhettään sekä virikkeellistää kehitysvammaisen ystävän vapaa-aikaa. Tarkoituksena on että ystäväparien kehitysvammaisen osapuoli saisi valita, mitä hän vapaa-ajallaan haluaa tehdä. Tukihenkilönä toimiminen on kuuntelemista, läsnäoloa, yhdessä tekemistä ja yhdessä osallistumista. Molemmat sekä tukihenkilö että tuettava voivat toivoa ja määritellä millaisen ystävän haluaisivat. Näiden tietojen pohjalta kouluttajat pyrkivät muodostamaan ystäväparit, jotka sopivat mahdollisimman hyvin toisilleen. Uudet ystäväparit esitellään ja yhdistetään vuoron perään siihen tarkoitettussa ystäväparien

yhdistämistilaisuudessa. Lisäksi tilaisuudessa käydään läpi tukihenkilötoiminnan periaatteet ja sitoumus. Tarkoituksena on varmistaa, että kaikki tietävät, mitä toiminta on ja mitä toiminnalla tavoitellaan. Sitoumuksessa (liite 4.) annetaan kirjallinen lupaus siitä, että on valmis sitoutumaan tukihenkilötoimintaan ja toimimaan sen periaatteiden mukaisesti. Lisäksi jokainen ystäväpari sopii keskenään, miten puheluiden, matkakustannusten ja osallistumismaksujen, ynnä muiden sellaisten, osalta toimitaan. Näistä sovitut asiat kirjataan myöskin ylös sitoumukseen. Kumpikin ystäväparin osapuoli saa sitoumuksesta oman kappaleen. (Lautamäki & Saarimäki 2014.)

Kehitysvammaisen tukihenkilöksi haluavat saavat peruskoulutuksen tehtävään. Ystäväkoulutus on maksuton ja avoin kaikille halukkaille. Koulutus toteutetaan neljänä iltana tai yhden päivän kestäväenä intensiivikoulutuksena, joiden lisäksi koulutukseen sisältyy tutustumiskäynti asumisyksikköön sekä ystäväparien yhteinen leiri tai retki. Koulutuksia järjestetään eri paikkakunnilla noin 2 - 6 vuodessa. Viime vuosina koulutuksien määrä on painottunut kahteen. Osallistujamäärä koulutuksissa on vaihteleva 5 - 24. Jotta koulutus voidaan järjestää on osallistujia oltava vähintään viisi. Tällä hetkellä kouluttajana toimii Ystäväkortti Toiminnan koordinaattori Anita Lautamäki. Aikaisempina vuosina kouluttajina on toiminut myös muita henkilöitä. (Lautamäki & Saarimäki 2014.)

7.2 Kouluttajan rooli ja koulutuksen sisältö

Kouluttaja vastaa käytännön sujuvuudesta ja on toimivan yhteistyöverkoston perusta. Vapaaehtoisille kouluttaja toimii resurssina, joka mahdollistaa vuorovaikutuksellisen ja kokemuksellisen oppimisen sekä luo avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin. Kouluttaja tekee työtä persoonallaan ja käyttää sitä rohkeasti. (Moilanen, Rajalin & Tammelin 2009, 20.) Kouluttaja kannustaa ja ohjaa vapaaehtoisia. Hänen tehtävänä on saada vapaaehtoisten parhaat puolet käyttöön ja mahdollistaa heidän toimintansa yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Kun kouluttaja luottaa vapaaehtoisiin ja uskoo heillä olevan ratkaisun avaimet: tiedot, taidot ja voimavarat, tämä onnistuu. Kaiken toiminnan lähtökohtana on yhteisten päämäärien sopiminen ja vapaaehtoisten toimintaan sitouttaminen. (Karreinen, Halonen & Tennil-

lä 2010, 93,94.) Ystäväkoulutuksessa kouluttajan tehtävänä on huolehtia tukihenkilöistä myös koulutuksen jälkeen. Näin ollen hän kulkee tukihenkilöiden rinnalla alusta loppuun asti.

Koulutuksen päätavoitteena on perehdyttää vapaaehtoistyön lähtökohtiin ja toimintaperiaatteisiin sekä lisätä osallistujien ymmärrystä omista motiiveista, edellytyksistä ja mahdollisuuksista toimia tehtävässään, kyseisellä kentällä (Moilanen ym. 2009, 13.) Ystäväkoulutus antaa kattavasti tietoa vapaaehtoistyöstä, ystävätoiminnasta sekä kehitysvammaisuudesta. Koulutuksen teoriaosa ja käsiteltävät aiheet on jaoteltu neljään osaan koulutusiltojen mukaan, mutta samat asiat käydään lävitse myös intensiivikoulutuksessa, yhden päivän aikana. Molemmissa koulutusmuodoissa on samanlainen runko, jonka mukaan edetään. Koulutusmateriaali on PowerPointin muodossa niin koneella kuin kansiossakin. Jokainen koulutettava saa käyttöönsä kyseisen kansion koulutuksensa ajaksi.

Ensimmäinen ilta. Ensimmäisen koulutusilta aloitetaan tutustumisella ja keskustelulla siitä, mikä sai koulutettavat lähtemään mukaan Ystäväkoulutukseen. Samalla kertaa pohditaan, mitä toiveita ja odotuksia heillä on koulutuksen suhteen. Tämän jälkeen tutustutaan koulutuksen taustalla olevaan organisaatioon, mitä ovat Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry, Ystävänkortti Toiminta ja Ystäväkoulutus. Seuraavaksi paneudutaan kehitysvammaisuuteen ja sen yleisimpiin määritelmiin sekä kehitysvammaisen ihmisen elämänkaareen. Lisäksi perehdytään vapaaehtoistoimintaan. Mitä on vapaaehtoistoiminta ja tukihenkilönä toimiminen? Entä, mitä tulevilta tukihenkilöiltä odotetaan? Kouluttaja kertoo myös vapaaehtoisten oikeuksista ja velvollisuuksista sekä vapaaehtoistoiminnan periaatteista. Lopuksi käydään läpi illan oppimistuloksia ja jätetään tilaa keskustelulle. (Lautamäki 2014.)

Toinen ilta. Toisena iltana pohditaan, mitä on mielekäs elämä ja mikä tekee juuri omasta elämästä mielekkään. Tarkoituksena on korostaa ihmisten yksilöllisyyttä ja vammaisten tasa-arvoisuutta. Tämän iltaisessa koulutuksessa perehdytäänkin vammaisten oikeuksiin kuten oikeuteen omaan elämään sekä itsemäärämis- ja kansalaisoikeuteen. Tarkkailun kohteena on myös se, miten tukihenkilö voi toimia elämänhallinnan tukijana. Sen lisäksi paneudutaan kehitysvammaisen henkilön hyvään kohtaamiseen ja ystävyysuhteen luomiseen. Myös Ystävänkortista ja sen

käytöstä informoidaan. Lopuksi käydään läpi illan oppimistuloksia, edellisen illan tapaan. (Lautamäki 2014.)

Kolmas ilta. Kolmantena iltana perehdytään kehitysvammaisiin yhteiskunnan jäseninä. Mitä oikeuksia ja velvollisuuksia heillä on Suomen lakien tai Yhdistyneiden kansakuntien (YK) sopimusten mukaan? Näiden lisäksi tutustutaan paremmin kehitysvammaisten adaptiivisiin taitoihin, niiden vajavuuksiin ja vahvuuksiin. Sekä siihen, miten adaptiivisten taitojen puutteet vaikuttavat jokapäiväiseen elämään. Tarkasteluun otetaan kommunikaatio vaikeavammaisen ja puhumattoman henkilön kanssa. Lisäksi kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta avataan ja siihen paneudutaan edelliskertaa tarkemmin. Lopuksi käydään taas lävitse illan oppimistuloksia ja keskustellaan askarruttavista asioista, jos sellaisia on. (Lautamäki 2014.)

Neljäs ilta. Neljäs ja viimeinen koulutusilta aloitetaan perehtymällä täysivaltaiseen kansalaisuuteen, mitä se on ja mistä se koostuu. Myöskin pohditaan, miten kehitysvammaisia voidaan tukea täysivaltaiseen kansalaisuuteen. Neljännellä kerralla annetaan neuvoja niin ikään perheen kohtaamiseen ja sen kanssa toimimiseen. Lisäksi pohditaan vapaaehtoistyöntekijän motiiveja ja sitä, mitä vapaaehtoistyö voi antaa itselle. Myös vapaaehtoistyön vastuista ja vakuutuksista tiedotetaan. Lopuksi käsitellään koko koulutuksen oppimistuloksia: Saivatko koulutettavat tarpeeksi tietoa, eri näkökulmista katsottuna? Jäikö jokin askarruttamaan? Mitä tietoa he jäivät kaipaamaan? Tämän jälkeen keskustellaan jatkosta: milloin he käyvät tutustumiskäynnillä kehitysvammaisille tarkoitetussa asumisyksikössä ja milloin on mahdollisesti ystäväparien yhdistämistilaisuus. Viimeisenä jokainen täyttää koulutuksen arviontilomakkeen nimettömänä. (Lautamäki 2014.)

7.3 Työnohjaus

Vapaaehtoistyöntekijöillä on oikeus työnohjaukseen. He eivät jaksakaan eikä heidän tarvitsekaan jaksaa ilman tunnustusta ja tukea, vaikka he toimivat aidon kiinnostuksen, auttamisenhalun tai lähimmäisen rakkauden vuoksi. On tärkeää luoda erilaisia yhteistyöverkostoja ja tukiryhmiä, joissa ihmiset pääsevät

keskustelemaan heidän kokemuksistaan vapaaehtoistyössä, arvostavassa ilmapiirissä ja samassa tilanteessa olevien henkilöiden kanssa. Työhönohjauksen avulla pidetään yllä vapaaehtoistyöntekijöiden intoa ja sitoutumista, ehkäistään uupumista sekä ylläpidetään osaamista, toiminnan yhtenäisyyttä ja laatua. Eniten työhönohjauksesta hyötyvät ne vapaaehtoiset, jotka toimivat jatkuvassa ja kuormittavassa ihmissuhdetehtävässä, kuten tukihenkilöt. (Syrjänen 2010, 121-122.) Käytännössä vapaaehtoisten työhönohjaus toteutetaan useimmiten ryhmätyöhönohjauksena, jossa ohjattavina on yhtä aikaa useampia vapaaehtoisia, jotka suorittavat samantyyppistä tehtävää tai toimivat samassa taustayhteisössä. Työhönohjausrupeamat vaihtelevat muutamista kuukausista muutamiin vuosiin. Myös tapaamisten tiheys saattaa vaihdella paljon. Tapaamisia voi olla esimerkiksi kerran kuukaudessa tai kaksi kertaa vuodessa. (Syrjänen 2010, 125.)

Keskeisenä asiana vapaaehtoisten työhönohjauksessa on päällimäisten kokemusten purkaminen, linjanvetoon (tehtävän, ajankäytön tai vapaaehtoisen roolin rajat), tuen ja kannustuksen saaminen, näkökulmien avartaminen toisten kokemusten ja yhteisten keskustelun avulla, yhteenkuuluvuuden tunteen kasvaminen ja tietyn vapaaehtoistehtävän mukaisen identiteetin kehittyminen. Vapaaehtoisten jaksamisen kannalta on tärkeää antaa tilaisuus purkaa omia tunteitaan suhteessa toiminnan kohteeseen, sillä työhönohjaustilanne saattaa olla joillekin vapaaehtoisille yksi harvoista tilaisuuksista nähdä muita samaa tehtävää suorittavia ihmisiä. Siten työhönohjauksessa voidaan myös mahdollisesti korvata työyhteisön puutetta. Vapaaehtoisen on helppo omaksua uusia asioita ja sitoutua tehtävään, kun hän saa jakaa ajatuksia, tunteita ja kokemuksia toisten kanssa, liittyen hänen tekemäänsä tehtävään vapaaehtoistyössä. Nämä muodostavat vapaaehtoistoiminnalle kivijalan yhdessä tehtävän suorittamiseen liittyvien perustietojen kanssa. (Syrjänen 2010, 122-124.)

8 KOKEMUKSEN TUTKIMISTA POSTIKYSELYN AVULLA

8.1 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Ystäväkoulutusta olisi voinut tutkia monesta eri näkökulmasta, mutta yhteistyötaho halusi saada konkreettista tietoa Ystäväkoulutuksen kehittämiseksi. Tehtäväkseni rajautui tutkia tukihenkilöiden kokemuksia Ystäväkoulutuksesta. Muodostaakseni opinnäytetyön tutkimuskysymykset, pyysin Ystävänkortti Toiminnan työntekijöitä kertomaan, millaista tietoa he tämän tutkimuksen avulla tarkalleen ottaen halusivat saada. Opinnäytetyöhöni muodostui yksi tutkimuskysymys, joka pitää sisällään myös kolme muuta kysymystä:

1. Millaisia kokemuksia tukihenkilöillä on Ystäväkoulutuksesta?
  - Miten tukihenkilöt kokevat saavansa tukea vapaaehtoistyöhön?
  - Millä tavoin tukihenkilötoiminta vaikuttaa ystäväparien elämään?
  - Mitä kehittämiskohteita Ystäväkoulutuksessa tai tukihenkilötoiminnassa on?

8.2 Laadullinen tutkimus

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, yhteistyötahon toiveesta. Tutkimuksen kannalta ja myös omasta mielestäni laadullinen tutkimus oli oikea valinta, koska tutkitaan tukihenkilöiden omia henkilökohtaisia kokemuksia Ystäväkoulutuksesta. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157). Tilastollisten yleistyksien sijaan, laadullinen tutkimus pyrkii muun muassa kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa sekä antamaan teoreettisesti mielekkään tulkinnan jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2011, 85). Luonteeltaan laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jossa aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tutkimuksissa tiedon

keruun välineenä suositaankin ihmistä. Koska ihminen kykenee joustavasti sopeutumaan vaihteleviin tilanteisiin, tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa sekä keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin erilaisiin mittausvälineisiin. Täydentävän tiedon hankinnassa tutkijat käyttävät apunaan usein myös lomakkeita ja testejä. (Hirsjärvi ym. 2007,160.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston hankinnassa suositaan metodeja, joissa tutkittavien omat näkökulmat ja kokemukset pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat esimerkiksi teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelut. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotannalla. Tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja tarkastelemalla aineistoa monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Tutkija ei määrää sitä, mikä on tärkeää. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kielen piirteistä, säännönmukaisuuksien keksimisestä, tekstin tai toiminnan merkityksen ymmärtämisestä sekä reflektiosta. Tutkija perehtyy aineistoon yksityiskohtaisesti ja syvällisesti. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Menetelmänä laadullinen tutkimus on joustava, joten suunnitelmien muuttaminen olosuhteiden mukaan on tyypillistä. Tavallista on myös tutkimussuunnitelman tarkempi muotoutuminen vasta tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2007, 160–161.)

8.3 Postikysely

Tutkimukseni aineistonkeruu toteutettiin postikyselynä, koska yhteistyötaho oli sen todennut toimivimmaksi. Myös Pekkasen ja Kivelän (2012) opinnäytetyö oli toteutettu postikyselynä. Lomakehaastattelua tai lomakekyselyä (postikysely) on mahdollista käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa, vaikka kyseiset aineistonkeruumenetelmät eivät ole kovinkaan paljon tekemisissä laadullisen tutkimuksen kanssa. Sillä lomakehaastattelu tai -kysely ovat useimmiten kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 193.) Haastattelun ja kyselyn perusidea on yksinkertainen. Kun halutaan tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii tietynlaisella tavalla, on järkevää kysyä asiaa häneltä itseltään. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 72.)

Lomakkeiden avulla voidaan kerätä tietoa tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, tiedoista, arvoista, asenteista sekä uskomuksista, käsityksistä ja mielipiteistä. Lomakkeissa voidaan myös pyytää erilaisia arviointeja ja perusteluja toiminnoille, mielipiteille tai vakaumuksille. Edellisten lisäksi useimpiin lomakkeisiin sisältyy vastaajia itseään koskevia kysymyksiä, kuten sukupuoli ja ikä. Lomakekyselyssä täytyy keskittyä kysymään tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Jokaiselle kysymykselle on siis löydyttävä perustelu tutkimuksen viitekehystä, tutkittavasta ilmiöstä ja tiedetystä tiedosta. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 74–75.) Aiheen valinta vaikuttaa merkittävästi lomakekyselyllä toteutetun tutkimuksen onnistumiseen. Myös se, miten lomake on laadittu ja millaisia kysymykset ovat, vaikuttavat asiaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 192–193.)

Kun tutkitaan ihmisten omia henkilökohtaisia kokemuksia ja mielipiteitä, on järkevää käyttää suurimmaksi osaksi avoimia kysymyksiä, sillä ne sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin. Avoimet kysymykset antavat myös vastaajalle mahdollisuuden kertoa, mitä hänellä on todella mielessään. Avoimet kysymykset eivät myöskään, oikein tehtyinä, ehdota vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2007, 196.) Avoimissa kysymyksissä esitetään vain kysymys ja jätetään tyhjä tila vastausta varten (Hirsjärvi ym. 2007, 193). Tästä syystä se saattaa myös vähentää vastaajien määrää, koska kirjoittaminen voi vastaajille tuntua työläältä. Tutkimukseni kyselylomakkeessa (liite 3) kaksi ensimmäistä kysymystä, jotka määrittävät iän ja sukupuolen, olivat ainoastaan monivalintakysymyksiä. Sillä täsmällisiä tosiasioita on parempi kysyä suoraan yksinkertaisina kysymyksinä, joko avointen kysymysten tai monivalinnan avulla (Hirsjärvi ym. 2007, 192). Monivalintakysymyksissä tutkija on laatinut valmiit vastausvaihtoehdot, joihin vastaaja annetun ohjeen mukaan esimerkiksi rengastaa yhden tai useamman valmiiksi annetun vastausvaihtoedon (Hirsjärvi ym. 2007, 194). Kysymykset 3-14 olivat sen sijaan avoimia kysymyksiä. Viimeisessä eli 15. kohdassa oli mahdollisuus vapaaseen sanaan, jossa sai kertoa esimerkiksi kehittämisideoita ja toiveita.

Kyselylomakkeen kysymykset muodostin tutkimuskysymysteni pohjalta. Samalla varmistin teoria- ja empiria osan olevan yhtenäiset. Tutkimukseen osallistuneista

osa puhui äidinkielenään ruotsia, joten kyselylomakkeista ja saatekirjeistä (liitteet 1 & 2) on tehty sekä suomen- että ruotsinkieliset versiot. Tein ensin suomenkielisen kyselylomakkeen ja tarkistutin sen ohjaavalla opettajallani sekä yhteistyökumppaneillani. Muutosehdotusten korjaamisen jälkeen käänsin kyselylomakkeen ruotsinkielelle. Ystävänkortti Toiminnan kaksikielisestä palvelusta vastaava toiminta-assistentti Sirpa Saarimäki tarkasti vielä ruotsinkieliset kyselylomakkeet ja teki tarvittavat korjaukset, jonka jälkeen molemmat kyselylomakkeet olivat valmiita lähetettäviksi.

Postikyselyssä kyselylomake lähetetään tutkittaville ja he sekä täyttävät sen itse että postittavat lomakkeen takaisin tutkijalle. Lomakkeen mukana lähetetään vastauskuori, jossa palautusosoite on valmiina ja postimaksu maksettuna. Tästä on hyvä mainita myös saatekirjeessä, joka niin ikään lähetetään lomakkeen mukana. Postikyselyn etuna on nopeus ja vaivaton aineiston saanti. Ongelmana voi kuitenkin olla liian alhainen vastausprosentti. Sitä, ovatko vastaajat pyrkineet vastaamaan huolellisesti ja rehellisesti esitettyihin kysymyksiin, ei myöskään voi varmasti tietää. Kysymykset voidaan myös ymmärtää väärin, minkä vuoksi vastaukset eivät välttämättä ole tarkkoja, eivätkä aina vastaa annettuun kysymykseen. Postikyselyä suunnitellessa tulee muistaa, että siitä aiheutuu aina kuluja. Myös vastaajien nimien ja osoitteiden löytäminen saattaa tuottaa hankaluuksia, sillä esimerkiksi henkilörekisterien käyttöön on useimmiten saatava lupa. Postikysely voidaan toteuttaa myös siten, että lomakkeet lähetetään jonkin organisaation, instituution tai yhteisön välityksellä. Vastausprosentin on todettu olevan näissä tilanteissa tavanomaista korkeampi. (Hirsjärvi ym. 2007, 190–191.)

Tässä tutkimuksessa postikysely toteutettiin yhteistyössä Ystävänkortti Toiminnan kanssa. Tutkimukseni kohderyhmänä olivatkin kaikki Ystäväkoulutuksen käyneet tukihenkilöt, jotka olivat Ystävänkortti Toiminnan rekisterissä marraskuussa 2014. Kyselylomakkeet lähetettiin kaikille 117 tukihenkilölle. Ystävänkortti Toiminta huolehti kokonaisuudessaan sekä kirjeiden valmiiksi laittamisesta että postituksesta. Minun vastuullani oli kyselylomakkeiden ja oman saatekirjeeni tekeminen sekä tietysti vastausten analysoiminen. Noudin suljetut kyselylomakkeiden vastaukset, kun ne palautuivat Ystävänkortti Toiminnan toimistolle.

8.4 Aineiston analysointi

Valitsin yhdessä yhteistyötahon kanssa kohderyhmäksi kaikki 117 tukihenkilöä, sen vuoksi, että saisimme tutkimukseen riittävästi aineistoa. 117 kyselomakkeesta vastauksia palautui 33 kappaletta, mikä oli sopiva määrä yhden ihmisen analysoitavaksi. Myöskin luettuani vastaukset ensimmäisen kerran läpi, totesin aineistoin olevan riittävä. Aineisto oli siis kylläntynyt. Hirsjärven ym. (2007, 177) mukaan laadullisessa tutkimuksessa käytetään käsitettä saturaatio eli kylläntyminen, viittaamaan aineistoin riittävyteen ja kylläisyyteen. Kun samat asia alkavat kertautua, tässä tapauksessa kyselyn vastauksissa, aineisto on riittävä. Kun näin tapahtuu, on kysymyksessä saturaatio. On olemassa siis tietty määrä aineistoa, joka tuo esiin teoreettisesti merkittävän tuloksen. Loppuja kyselylomakkeita ei siis tarvinnut ruveta karhuamaan.

Aineistoa lähestyin fenomenologis-hermeneuttisesta näkökulmasta, jonka perusajatus korostaa ihmisen kokemuksellisuutta ja elämyksellisyyttä, suhteessa ihmisen elämistodellisuuteen. Fenomenologia pyrkii ymmärtämään ihmistä tuota maailmasuhdetta tutkimalla. Fenomenologisen tutkimuksen kohde voidaan kohdistaa kokemuksen tutkimiseen. Ihminen kokee asiat aina kuitenkin yksilöllisesti, joten kokemuksetkin muotoutuvat merkityksen mukaan. Tutkittavan ilmiön eli kokemuksen merkityksen käsitteellistäminen on fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tarkoitus. Pyrkimyksenä on nostaa tietoiseksi ja näkyväksi se, mistä on tullut itsestään selvää ja huomaamatonta, tai se, mikä on koettu, mutta ei vielä täysin tiedossa. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 34–35.)

Fenomenologinen analyysi perustuu tutkimuskohteesta saadun kokemuksen pohdintaan ja reflektointiin sekä välittömien havaintojen tekemiseen. Analyysimenetelmänä se on laadullinen. Fenomenologisessa analyysissä tutkimuskohdetta lähestytään ilman ennalta määrättyjä oletuksia, määritelmiä tai teoreettista viitekehystä. Lähtökohtana on tutkijan avoimuus. Tutkimuskohteen tarkastelun lisäksi fenomenologinen analyysi voi rakentua tutkijan itsensä ja omien kokemusten ja ymmärrysprosessien tarkastelusta. Fenomenologinen analyysi on laaja yleisnimitys erilaisille fenomenologian tieteenfilosofian suuntaukseen perustuville tutkimusorientaatioille. Käytännössä fenomenologista analyysia on

mahdollista yhdistää lukuisiin muihin analyysitapoihin kuten hermeneutiikkaan, jolloin analyysia voidaan kutsua fenomenologis-hermeneuttiseksi. Tässä tapauksessa analyysissä yhdistyvät fenomenologian periaatteet ja hermeneutiikan tulkinnallinen analyysi. (Fenomenologinen analyysi.) Tutkimusta analysoidessani olen pyrkinyt toimimaan juuri edellä mainitulla tavalla.

Aineiston analysoinnin aloitin perehtymällä aineistoon: lukemalla kyselystä saatuja vastauksia. Aineiston luin muutamia kertoja huolellisesti lävitse, pyrkien samalla hahmottamaan ja muodostamaan käsitystä siitä, mitä aineisto piti sisällään. Kyselylomakkeessa olleiden kysymyksien perusteella tiesin, mihin aiheisiin liittyen vastauksia tulee, mutta en sitä, millaisia kokemuksia kyselyyn vastanneilla tukihenkilöillä oli kyseisistä aiheista ja millaisia asioita vastauksista nousisi esiin. Mahdollisista vastauksista en ollut muodostanut minkäänlaisia ennakko-odotuksia vaan yritin olla vastauksien suhteen niin avoin kuin suinkin pystyin.

Muodostettuani jonkinlaisen kokonaiskuvan saaduista vastauksista ja niissä ilmenneistä asioista, otin viisitoista paperia, yhden kullekin kysymykselle. Jokaiseen paperiin kirjoitin yhden kysymyksen, jonka alle listasin kaikki, juuri siihen kysymykseen saadut vastaukset. Siinä vaiheessa karsin vastauksista kaikki epäoleelliset asiat ja poimin ne, jotka olivat tutkimuksen kannalta oleellisia. Siten sain itselleni muodostettua selkeän kuvan siitä, mitä mihinkäkin kysymykseen oli vastattu. Tämän jälkeen jaoin kysymykset vastauksineen alkuperäisten tutkimuskysymyksien alle. Siitä muodostui neljä seuraavan laista kokonaisuutta: ketkä kyselyyn olivat vastanneet eli taustatiedot, tukihenkilöiden kokemukset Ystäväkoulutuksesta sekä kokemukset vapaaehtoistyöhön annettavasta tuesta ja tukihenkilötoiminnan vaikutus ystäväparien elämään. Lisäksi muodostui vielä viides kokonaisuus: tukihenkilöiden vapaa sana, jossa he esittävät omia kehittämissuhteita ja toiveitaan. Tällaisen ryhmittelyn muodostin siksi, että opinnäytetyön tilaajan olisi helppo löytää vastaukset kaipaamiinsa kysymyksiin. Tutkimustuloksia käsittelem ja avaam samojen, ryhmittelyjen mukaisesti.

8.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä. Etiikan peruskysymykset koskevat kysymyksiä hyvästä ja pahasta sekä oikeasta ja väärästä. Niistä on vastuussa jokainen yksittäinen tutkija samaan tapaan kuin tutkimuksen periaatteiden tuntemisesta ja niiden mukaan toimisestakin. Eettisesti hyvä tutkimus vaatii tutkimuksessa noudatettavan hyvää tieteellistä käytäntöä. Lähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen. (Hirsjärvi ym. 2007, 23–25.) Tutkimuksen ei saa aiheuttaa siihen osallistuville minkäänlaista vahinkoa. Tutkimukseen osallistuminen tulee olla vapaaehtoista ja tutkimuskohteella täytyy olla tieto siitä, mitä, miten ja miksi tutkitaan. (Ethics in Research.) Karvonen ym. (2014, 194–195) mukaan tutkimuskohteen tulee olla myös tietoinen siitä, mitä tutkija aikoo tehdä hänestä kerättävällä aineistolla ja miten tutkimus sekä sen tulokset aiotaan julkaista.

Tutkittavien intymiteettisuoja tulee olla ehdotonta, eikä heidän henkilökohtaisia tietoja saa luovuttaa muille kuin tutkimuksessa suoraan mukana oleville tutkijoille. (Ethics in Research.) Karvonen ym. (2014, 194–195) lisää, että tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä yksityisyys ja tietosuoja ovat myös seikkoja, joita tutkimuseettinen neuvottelukunta korostaa. Yksi suurimmista eettisistä väärinkäytöksistä tieteessä on plagiointi eli toisten henkilöiden tekstien tai tulosten nimeäminen omakseen. Plagiointisyytteet on helppo välttää merkkamalla lähdeviitteet hyvin ja rehellisesti. (Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014, 194–195.) Sosiaalisessa tutkimuksessa etiikka on moraalista pohdintaa, valintoja ja tutkijan vastuuta tutkimuksen teossa (Boswell & Cannon, 2011, 57). Varsinaisesta tieteen etiikasta voidaan puhua silloin, kun tutkimuksen eettiset kannat vaikuttavat tutkijan tekemiin ratkaisuihin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 125).

Kun kyselylomake lähetettiin kirjeitse kaikille tukihenkilöille, liitteenä olivat saatekirjeet sekä minulta (liite 1) että yhteistyötaholta (liite 2). Niiden kautta kerrottiin, mikä tämä kysely on ja mitä sillä tehdään. Tukihenkilöillä oli vapaus valita, vastatako kyselyyn vaiko ei. Näin ollen heitä ei pakotettu mihinkään vaan valinta oli täysin vapaaehtoinen. Kyselyyn tukihenkilöt saivat vastata parhaaksi katsomallaan tavalla, ilman painostusta. Koko tutkimuksen aikana en myöskään

ole saanut haltuuni kenenkään tukihenkilön tietoja. Koska yhteistyötahoni hoiti kokonaan postituksen, vastaajat ovat pysyneet minulle täysin anonyymeinä. Annoin heille vain kyselylomakkeet ja noudin myöhemmin Ystävänkortti Toiminnan toimistolle palautuneet vastaukset itselleni analysoitavaksi. Tutkimukseen osallistuneiden tukihenkilöiden yksityisyyttä suojellakseni, mietin tarkasti kuinka paljon ja miten yksityiskohtaista tietoa voin kustakin vastauksesta kertoa. Sillä liian tarkka tieto vastaajasta rikkoo useimmiten hänen yksityisyyttään ja tällöin hän on helposti tunnistettavissa. Siitä syystä ei myöskään vastanneiden ikää, sukupuolta tai kokemuksen määrää vapaaehtoistyöstä ei ole kerrottu tarkasti. Jotta kukaan ei päässyt käsiksi vastauksia sisältäviin kyselylomakkeisiin, säilytin ne muilta piilossa ja hävitin aineiston asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Tekstiviitteet ja lähteet olen pyrkinyt merkitsemään asianmukaisesti. Lähteinä olen pyrkinyt käyttämään luotettavia ja tuoreita lähteitä.

Jokaisessa tutkimuksessa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Sillä tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseen on olemassa erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimuksen arviointiin liittyvällä käsitteellä validius (pätevyys) tarkoitetaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä tutkimuksella on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Validius on ikään kuin toinen sana totuudelle. Laadullisessa tutkimuksessa validiutta voidaan parantaa muun muassa kattavalla aineiston käsittelyllä ja jatkuvalla vertailulla sekä poikkeustapauksien analysoinnilla ja tarvittaessa sopivien taulukoiden käytöllä. Tutkimuksen reliabeliudella tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Eli sitä, miten hyvin tutkimus ja sen tulokset ovat toistettavissa. Jotta tutkimus voidaan toistaa, täytyy tutkimus dokumentoida tarkasti ja huolellisesti. (Silverman 2010, 290.)

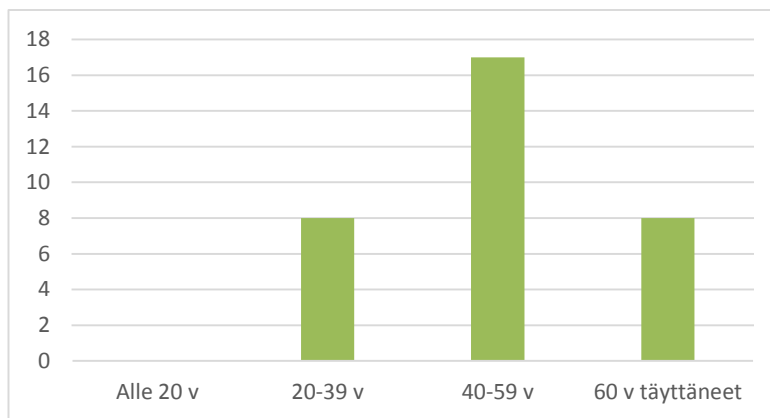
Reliaabelius on mahdollista todeta monella eri tavalla. Tulosta voidaan pitää reliabelina esimerkiksi silloin, kun kaksi eri arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. Myös tapauksessa, jossa samaa henkilöä tutkitaan eri tutkimuskerroilla ja tulokseksi saadaan sama tulos, voidaan jälleen todeta tutkimustulokset reliabeleiksi. Yleisesti laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka ja selkeä selostus tutkimuksen toteuttamisesta kaikissa sen vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–227.) Pohtiessani tämän tutkimuksen luotettavuutta

mieleeni tuli yksi heikentävä tekijä koskien kysymysten muotoilua. Sillä muutamista vastauksista huomasin selkeästi, ettei osaa kysymyksiä ollut ymmärretty, mikä on myös yleinen riski kyselylomakkeiden käytössä. Kysymyksiä olisi siis ehkä voinut muotoilla vielä yksinkertaisemmiksi ja selkeämmiksi. Kysymysten ymmärtämättömyyteen saattoi vaikuttaa myöskin vastaajan ikä ja koulutustaso. Parissa vastauksessa oli tällainen yhteneväisyys huomattavissa. Havainto perustui vastaajan ikään sekä kirjoitustapaan ja vastaustyyliin. Yhdellä vastaajista taisi olla ymmärtämisvaikeuksia myös siitä syystä, ettei hän puhunut äidinkielenään suomea ja suomenkielentaito oli hänellä huono.

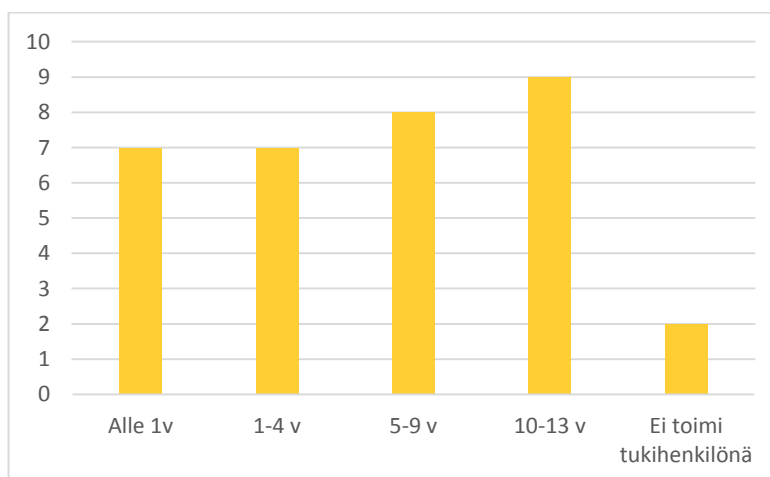
9 TUTKIMUSTULOKSET

9.1 Taustatiedot

Kyselylomakkeet lähetettiin 117 tukihenkilölle ja vastauksia palautui 33 kappaletta. Vastaajista kuusi olivat miehiä ja loput naisia, mikä tukee tietoa siitä, että sosiaali- ja terveysala vapaaehtoistöineen on naisvaltainen. Vastaajista nuorimmat olivat noin kaksikymmentä vuotiaita ja vanhimmat yli 60-vuotiaita. Tukihenkilökokemusta he omasivat alle vuodesta yli kymmeneen vuoteen. Vastauksia saatiin siis monenlaisista näkökulmista.

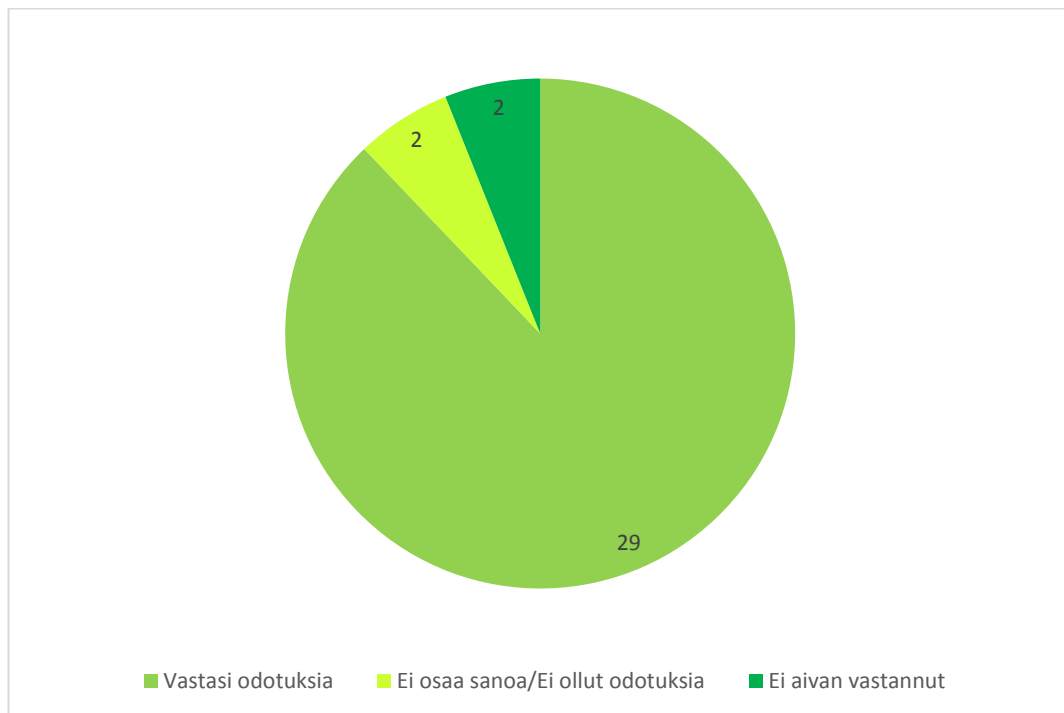
Kuvio 2. Vastaajien ikä luokiteltuna

Kuvio 3. Vastaajien kokemusvuodet tukihenkilönä

9.2 Tukihenkilöiden kokemuksia Ystäväkoulutuksesta

Vastanneista 29 eli suurin osa koki Ystäväkoulutuksen vastanneen odotuksiaan. He kokivat saaneensa kattavan tietopaketin Ystäväkoulutuksesta ja itse kohde-ryhmästä eli kehitysvammaisista sekä valmiudet tukihenkilönä toimimiseen. Yleisesti ottaen koulutusta pidettiin hyödyllisenä, antoisana ja mielenkiintoisena. Kaksi vastanneista kertoi, ettei oikein osannut odottaa koulutukselta mitään, koska asia oli täysin uusi. He eivät myöskään moittineet tai kehuneet koulutusta. Loput kaksi vastanneista kokivat koulutuksen vastanneen vain osittain heidän odotuksiaan. Toinen heistä olisi toivonut kerrottavan enemmän erilaisista kehitysvammoista ja toinen mahdollisista ongelmista, joita kehitysvammaisen tukihenkilönä voi joutua kohtaamaan. Muuten hekin pitivät koulutusta kokonaisuudessaan hyvänä.

Kuvio 4. Miten Ystäväkoulutus vastasi tukihenkilöiden odotuksia?

9.2.1 Kokemuksia Ystäväkoulutuksen sisällöstä

Vastaajien mukaan koulutus on sisällöltään hyvin teoriapainotteinen ja keskittyy PowerPoint-esityksen läpikäymiseen, lukuun ottamatta joitain ryhmä- ja paritöitä. Tästä syystä vastaajat toivoivatkin käytännönläheisyyden lisäämistä: konkreettista

tekemistä ja ideoimista. Käytännön esimerkit ja kokemukset olivat vastaajien mieleen, joten niitä suositeltiin lisäämään, koska ne antoivat eniten ajateltavaa. Moni vastaajista ehdotti myös kokemusasiantuntijoiden käyttöä, tuomaan koulutukseen konkreettisuutta. Koulutuksessa voisi esimerkiksi tulla käymään yksi tai kaksi kehitysvammaista henkilöä, jotka kertoisivat omasta elämästään. Niin ikään kokemusasiantuntijana voisi käyttää jo tukihenkilönä toimivaa henkilöä tai ystäväparia, jotka voisivat kertoa oman kokemuksensa perusteella, millaista tämä tukihenkilötoiminta on.

Erään vastaajan kokemuksen mukaan jokainen osio koulutuksessa tuntui kuitenkin huolellisesti valmistetulta ja tarkkaan mietityltä. Yksi vastaajista piti erityisesti tehtävästä, jossa piti keskustella ja miettiä, mitä tukihenkilönä toimiminen on ja mikä tukihenkilötoiminnan tarkoitus. Jälkeenpäin moni vastaajista olisi koulutuksessa toivonut kerrottavan enemmän erilaisista kehitysvammoista, mielenterveyden ongelmista ja mahdollisista ongelmatilanteista, joihin tukihenkilö voi vapaaehtoistyötä tehdessään kohdata. Myös kehitysvammaisten laitoshoidosta tai tilanteista, joissa kehitysvammaisen henkilö muuttaa pois lapsuuden kodista asumispalveluksikkoon tai laitokseen, olisi ainakin yksi vastaajista toivonut enemmän tietoa.

Osa vastaajista esitti myös sellaisia toiveita ja kehittämisehdotuksia, jotka poikkeavat täysin tukihenkilön toimenkuvasta. Yksi toivoi enemmän tietoa erilaisista tuista ja niiden hakemisesta. Toinen olisi halunnut tietää enemmän perushoidosta kuten pesuista. Kolmas taas toivoi saavansa parempia ja tarkempia siitä, miten korvausten kanssa toimitaan. Hänen vastauksestaan ei selvinnyt, mitä korvauksia hän tarkalleen ottaen tarkoitti. Oliko kyse ystäväparien yhdistämistilaisuudessa solmitusta sitoumuksessa, jossa ystäväpari sopii keskenään muun muassa puheluiden, matkakustannusten ja osallistumismaksujen maksamisesta vai tarkoittiko vastaaja jotain tukihenkilötoiminnasta saatavaa yleistä korvausta. Tukihenkilötoimintahan perustuu täysin vapaaehtoistyölle eikä rahalle, joten siitä ei myöskään saa minkäänlaista rahallista korvausta. Nämä toiveet saivat minut ihmettelemään suuresti heidän käsitystään tukihenkilötoiminnasta ja tukihenkilön toimenkuvasta.

Suurin osa vastaajista koki ystäväparien yhdistämistilaisuuden olleen tarpeellinen. Sen ansiosta ystäväparien yhteisellä matkalla on konkreettinen alku, josta ystävyssuhde voi alkaa. Vastaajat olivat tyytyväisiä siihen, ettei ensimmäisen tapaa-

minen ja tukihenkilösuhteen aloittaminen jäänyt oman aloitteen varaan. Yhdistämistilaisuudessa sai tukea tuettavan ensitapaamiseen sekä kanssaolijoilta että kouluttajilta. Yksi vastaajista mietti, olisiko yhdistämistilaisuuden voitu toteuttaa jotenkin toisin. Sillä hänen ystävänsä ei jaksanut kuunnella saati ymmärtänyt kaikkea, mitä siellä puhuttiin. Eräs ehdotti yhdistämistilaisuuden jälkeistä kontrollitapaamista noin kahden tai kolmen kuukauden kuluttua, jossa tarkistettaisiin onko kaikki sopimuskohdat pitänyt yhdistämistilaisuudessa solmitussa sitoumuksessa (liite 4). Yleisesti ottaen yhdistämistilaisuutta pidettiin toimivana ja mukavana.

9.2.2 Kokemuksia kouluttajista

Vastaajien kokemuksen mukaan kouluttajat olivat helposti lähestyttäviä ja ammattitaitoisia. Kouluttajat saivat koulutettavat kiinnostumaan asiasta, tekivät koulutuksesta mielenkiintoisen ja osasivat sekä kannustaa että innostaa mukaan tukihenkilötoimintaa. Erityisen hyvin vastaajat kokivat kouluttajien onnistuneen omakohtaisten kokemusten ja käytännön esimerkkien kertomisessa. Vastaajien mukaan ne olivat mieleenpainuvimpia ja antoivat paljon ajattelemisen aihetta. Vastaajat arvostivat sitä, että kouluttajilla oli kokemusta kehitysvammaisten kanssa työskentelystä. Se toi luottoa siihen, että he tiesivät mistä puhuivat. Vastaajien mukaan kouluttajat osasivatkin kertoa kehitysvammaisuudesta ruohonjuuritasolla ja antoivat hyviä vinkkejä kehitysvammaisen henkilön kanssa toimimiseen. Yleisesti kouluttajien koettiin kertovan asioista hyvin ymmärrettävästi ja selkeästi, niiden oikeilla nimillä. Vastaajat kokivat saaneensa asiantuntevaa ohjausta, asian ollessa kaikille uusi. . Kouluttajat osasivat vastata erilaisiin ja monimutkaisiin kysymyksiin sekä auttoivat ymmärtämään paremmin kehitysvammaisten elämään ja oikeuksia. Mikä koettiin tärkeänä ja oleellisena asiana.

Kouluttajia kohtaan annettiin myös jonkin verran kritiikkiä. Yhdessä vastauksessa kävi ilmi, että eräässä koulutuksessa kouluttajat tuntuivat asiansa osaavilta, mutta toistoa ja jaarittelua oli liikaa, koska kouluttajat vuorottelivat eivätkä olleet yhtä aikaa paikalla. He eivät siis tienneet, että edelliskerralla jokin asia oli siis käsitelty. Vastaaja oli jäänyt kaipaamaan enemmän selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Yksi vastaajista, joka puhui äidinkielenään ruotsia, antoi moitteita siitä, että koulutuk-

sessä olleet koulutettavat ja kouluttajat olivat pääosin suomalaisia eivätkä taitaneet kunnolla ruotsia. Siksi hän koki tilanteen epämukavana. Hänen mielestään koulutus olisi ollut helpompi ja mukavampi, jos siellä olisi ollut enemmän samaa kieltä puhuvia. Yleisesti ottaen kouluttajia ja koulutuksessa olevien ryhmähenkeä sekä tunnelmaa pidettiin hyvinä. Näistä myös kiiteltiin.

Kuvio 5. Tukihenkilöiden kokemuksia kouluttajista.

9.3 Tukihenkilöiden kokemuksia vapaaehtoistyöhön annettavasta tuesta

Kouluttajat pitävät yhteyttä tukihenkilöihin melko säännöllisesti. He informoivat tukihenkilöitä aina kirjeitse, kun on jotain tiedotettavaa kuten uutisia tai tapahtumia. Näissä kouluttajat myös kehottavat ja innostavat tukihenkilöitä ottamaan yhteyttä jos jokin asia mietityttää. Mikään asia ei ole liian pieni tai suuri, kaikesta voi ja pitää kysyä. Toimintakertomusta varten kouluttajat myöskin kyselevät tukihenkilöiltä kaksi kertaa vuodessa, paljonko he ovat tehneet vapaaehtoistyötä ja mitä he ovat puuhailleet tuettavansa kanssa. Lisäksi kouluttajat ovat paikalla joka vuotisissa ystäväparien pikkujouluissa sekä työnohjauksessa, joka järjestetään kaksi kertaa vuodessa. Muulloin kouluttajat tavoittaa parhaiten puhelimitse tai sähköpostilla. Toimistollakin voi tulla käymään ja tavata kasvotusten. (Lautamäki 2015.)

Useampi kyselyyn vastanneista tukihenkilöistä kertoikin, ettei heidän ole tarvinnut ottaa yhteyttä kouluttajiin, koska yleiset asiat ja tiedot tavoittavat heidät muutenkin kouluttajien toimesta. Heillä ei myöskään ole ollut ongelmia eikä mitään muutaakaan tilannetta tai tarvetta, jossa kouluttajiin olisi pitänyt ottaa yhteyttä. Tätä mieltä olevat tukihenkilöt kuitenkin luottavat siihen, että saavat tarvittaessa tukea kouluttajilta. Muutaman vastaajan kokemuksen mukaan kouluttajat olivat heti auttaneet, kun olivat apua kaivanneet. Tukihenkilöt totesivat vastauksissaan, että kouluttajiin on helppo olla yhteydessä, koska he tulivat tutuiksi koulutuksen kautta ja siellä kävi myös ilmi, miten paljon he asioista tietävät. Siitä syystä voi luottavaisin mielin kysyä kouluttajilta apua jos ja kun, tulee jonkinlaista ongelmaa. Yksi vastaajista pohti sitä, että pitääkö kouluttajien edes ottaa yhteyttä heihin, sillä tukihenkilöt voisivat aina tarvittaessa ottaa itse yhteyttä kouluttajiin. Toinen taas juuri toivoi, että kouluttajat säännöllisesti kysyisivät ”miten menee”. Muutama muukin toivoi kouluttajien ottavan paremmin yhteyttä.

Tärkeimpänä tukimuotona pidettiin työnohjausta. Sitä pidettiin kattavana, antoisana ja kokonaisuudessaan hyvänä. Erään vastaajan mukaan se antaa parasta mahdollista tukea ja samalla saa ohjausta sekä vinkkejä omaan toimintaan. Työnohjauksesta esitettiin myös jonkin verran kritiikkiä. Yksi vastaajista koki työnohjausta olevan liian vähän. Vastauksesta ei käy ilmi, miten paljon hän toivoisi työnohjausta olevan tai sitä onko hän edes hyödyntänyt jo olemassa ollutta tarjontaa. Toista vastaajaa työnohjauksessa häiritsi kouluttajien läsnäolo. Hän koki kouluttajien olleen työnohjauksessa vain utelemassa. Hänen mielestään työnohjaajan ja tukihenkilöiden olisi pitänyt saada olla keskenään työnohjaustilanteessa. Työnohjauksen sijaan yksi vastaajista kertoi saavansa suurimman tuen hänen ystävänsä vanhemmilta ja toinen samalla paikkakunnalla asuvalta ystävältä, joka toimii myös tukihenkilönä. Vertaistuki koettiin myös todella tärkeäksi.

Kysyttäessä onko yhdistetyistä ystäväpareista huolehdittu tarpeeksi, vastaukset olivat kaksijakoisia. Noin puolet vastaajista kokivat, ettei heistä juurikaan ole huolehdittu. Asiaa ei kukaan perustellut millään tavoin. Tämä tieto on ristiriidassa sen kanssa, mitä kaikkea ystäväpareille on tarjolla. Taas puolet vastaajista oli sitä mieltä, että ystäväpareista on huolehdittu tarpeeksi. Huolehtimisen esimerkeiksi he antoivat muun muassa työnohjauksen ja ystäväparien yhteiset pikkujoulut.

9.4 Tukihenkilötoiminnan vaikutus ystäväparien elämään

Tukihenkilöt kertoivat saaneensa tukihenkilötoiminnan myötä elämään enemmän sisältöä sekä rikkautta, hyvää mieltä, vaihtelevuutta ja ystäviä. Lisäksi he tuntevat paremmin vammaisten ihmisten maailmaa, elämää sekä murheita. Siten myös asenteet kehitysvammaisia kohtaan ovat muuttuneet positiivisessa mielessä. Ymmärrys ihmisten erilaisuutta kohtaan on myöskin kasvanut. Yksi vastaajista on huomannut tulleen rauhallisemmaksi ja kuuntelevaisemmaksi. Moni vastaajista ilmaisi olevansa tyytyväisiä siihen, että saivat toimia tukihenkilönä ja tehdä hyvää. Yllätykseksi eräs vastaajista kertoi tukihenkilöksi ryhtymisensä jälkeen tuleen rahanmenoja, koska hänen ystävänsä on aina rahaton. Tämä vastaus herätti huomioni, sillä tukihenkilöhän ei ole tarkoitus maksaa menoja omasta pussistaan. Tekemisen tulee olla sellaista, että molemmilla osapuolilla on siihen varaa. Vastaajien joukosta löytyi myös muutama, jotka eivät kokeneet elämänsä muuttuneen juuri ollenkaan. Yksi vastaajista teki tärkeän havainnon: tukihenkilötoiminta on mahdollisuus parantaa ystäväparien elämänlaatua molemminpuolisesti.

Kuvio 6. Miten tukihenkilötoiminta vaikuttaa ystäväparien elämään?

Tukihenkilöiltä kysyttiin myös onko heidän tuettavansa elämä muuttunut tukihenkilötoiminnan myötä. Emme tietenkään saa kunnollista vastausta sen suhteen, kun emme kysy asiaa henkilökohtaisesti itse tuettavilta henkilöiltä. Saamme kuitenkin selville sen, miten tukihenkilöt näkevät asian. Tukihenkilöiden mukaan heidän tuettavillansa on paremmat mahdollisuudet tehdä kaikkea, mennä ja tulla. Tuettavat ovat saaneet elämäänsä enemmän sisältöä ja ennen kaikkea olla mukana yhteiskunnassa ja sen toiminnassa. Tukihenkilötoiminnan tavoite on siis heidän osaltaan täytynyt. Eräs vastaajista kertoi ystävänsä muuttuneen iloisemmaksi. Ainoastaan yksi vastaajista ajatteli, ettei hänen ystävänsä elämä ei oikeastaan ole muuttunut. Syynä hän piti sitä, että ystävää on vaikea saada mukaan toimintaan ja lähtemään erityistä tukea tarvitseville kohdennettuihin tilaisuuksiin. Tämä on taas yksi niistä vastauksista, jota jäin ihmettelemään, koska tarkoituksenahan ei ole käydä pelkäämään kyseisissä tilaisuuksissa vaan tehdä myös muita asioita kuten viettää aikaa yhdessä, ulkoilla, kahvitella tai mitä ikinä tykkääkin puuhata.

9.5 Tukihenkilöiden vapaa sana

Tukihenkilöillä annettiin kyselyssä mahdollisuus vapaaseen sanaan, jonka kautta he saivat esittää esimerkiksi kehittämisideoita ja toiveita. Kaikki eivät kuitenkaan olleet hyödyntäneet kyseistä mahdollisuutta. Siitä huolimatta vastauksista löytyi paljon hyvä kehittämis ehdotuksia, toiveita ja tärkeitä huomioita. Suurin osa vastaajista toivoi ystäväpareille enemmän yhteistä tekemistä, kuten retkiä, leirejä ja toiminta-iltoja. Tukihenkilöt ehdottivat myös laiva- tai huvipuistoreissua, askarteluiltaa ja jonkinlaista liikunnallista tekemistä. Lisäksi vastaajat kertoivat haluavansa tavata muita vapaaehtoisia useammin, sillä eihän kaikkien kanssa voi tukihenkilöasioista puhua. Heidän mielestään jonkinlaisia vertaistukitapaamisia voisi olla enemmän. Niin ikään kehitysvammaisten henkilöiden tutustuttaminen toisiinsa ehdotettiin, jotta heidän ”ympyrät” laajenisivat ja he saisivat uusia tuttavuuksia sekä kavereita. Eräs vastaajista ehdotti jonkinlaista vuosikertomusta, jossa olisi juttuja tapauksista ja sattumuksista ystäväparien kesken.

Muutama tukihenkilö kertoi toivovansa jonkinlaista jatkokoulutusta. Yhdeksi aiheeksi ehdotettiin mielenterveyttä ja sen ongelmia. Vastaaja perusteli asian sillä,

että moni kehitysvammainen on masentunut ja tarvitsee sen vuoksi enemmän tukea. Tukihenkilöille toivottiin järjestettävän myös jonkinlaisia koulutuksia tai tapaamisia, joissa he voisivat käsitellä vapaaehtoistyössään kohtaamia haasteita. Tukihenkilöillä on kuitenkin mahdollisuus työnohjaukseen kaksi kertaa vuodessa. Mietinkin, onkohan tämä vastaaja osannut hyödyntää niitä. Vai kokeeko hän tarvitsevansa työnohjausta enemmän kuin kaksi kertaa vuodessa.

Vastaajista pari pohti, miten kauempana asuvia voisi ottaa paremmin huomioon, kun useimmat tapahtumat ja kokoontumiset ovat Ystävänkortti Toiminnan toimistolla Seinäjoella. Jotta kaikilla halukkailla olisi mahdollisuus päästä mukaan, tapahtumia ja kokoontumisia toivottiin järjestettävän eri paikkakunnilla. Kouluttajia kehoitettiin kiinnittämään huomiota myös siihen, että koulutus olisi aina selkeä ja johdonmukainen eikä siinä olisi toistoa tai turhaa jaarittelua. Muutama vastaajista kertoi taas tässä kohtaa toivovansa parempaa yhteydenottoa toimistolta. Lisäksi yksi vastaajista oli tätä mieltä: ”Jatkakaa toimintaa! Se on todella tärkeää.” Seuraavalla sivulla on kuvio kaikista tukihenkilöiden kehittämisehdotuksista ja toiveista.

Kuvio 7. Tukihenkilöiden kehittämisehdotuksia ja toiveita

10 YHTEENVETO

Päällimmäisenä tutkimuskysymyksenä tässä tutkimuksessa oli: Millaisia kokemuksia tukihenkilöillä on Ystäväkoulutuksesta. Kysymys piti sisällään myös kolme seuraavaa kysymystä: Miten tukihenkilöt kokevat saavansa tukea vapaaehtoistyöhön, millä tavoin tukihenkilötoiminta vaikuttaa ystäväparien elämää sekä mitä kehittämiskohteita Ystäväkoulutuksessa tai tukihenkilötoiminnassa on. Tutkimustulosten perusteella kyselyyn vastanneet tukihenkilöt olivat yleisesti ottaen tyytyväisiä Ystäväkoulutukseen ja tukihenkilötoimintaa. Siitä huolimatta myös kehittämissuhteita ja –toiveita löytyi. Tärkeimmät kehittämissuhteet koskivat koulutussisällön tarkastamista ja hiomista, käytännönläheisyyden lisäämistä, kokemusasiantuntijoiden käyttöä sekä tukihenkilön toimenkuvan tarkentamista. Tukihenkilöiden kolme suurinta toivetta olivat seuraavat: ystäväpareille enemmän yhteistä tekemistä, vertaistuen parempi hyödyntäminen ja mahdollisuus jatkokoulutukseen.

Ystäväkoulutusta ja tukihenkilötoimintaa on järjestetty jo vuodesta 2001 lähtien. Alkutaipaleiden jälkeen toimintaa on kehitetty moneen otteeseen muun muassa tukihenkilöiltä tulleen palautteen pohjalta. Kyselyyn vastanneiden keskuudessa olikin henkilöitä, jotka olivat tulleet hyvinkin eri aikoina mukaan tukihenkilötoimintaan ja heidän kokemuksensa saattoivat pohjautuakin jopa yli kymmenen vuoden takaisiin kokemuksiin. Luultavasti siitä syystä kehittämissuhteissa ilmeni muutamia asioita, jotka ovat jo muuttuneet vastaajien toivomaan ja ehdottamaan suuntaan. Se kertoo siitä, että tukihenkilöitä on kuunneltu ja heidän antamansa palaute on otettu huomioon.

Tällä hetkellä Ystäväkoulutuksessa käytettävä koulutusmateriaali on omasta mielestäni muuten todella kattava ja monipuolinen, mutta mahdollisista ongelmatilanteista ei puhuta, vaikka tukihenkilöillä on oikeus saada etukäteen opastusta, miten toimia ja keneen ottaa yhteyttä ongelmatilanteissa. Vapaaehtoistyöntekijän vastuista ja vakuutuksista kylläkin puhutaan. Voi olla myös, että ongelmista kuitenkin koulutuksessa keskustellaan, sillä ystäväparien yhdistämistilaisuudessa solmittavassa sitoumuksessa (liite 4.) niistä mainitaan.

Mahdollisten ongelmien käsittely ei vain näy koulutusmateriaalissa, joka koostuu pääosin PowerPointin diasarjoista. Myöskään mielenterveysongelmista ei koulutusmateriaalin mukaan keskustella. Muuten koulutuksessa mielestäni puhutaan juuri niistä asioista, joista vastaajat toivoivatkin puhuttavan. Eri kehitysvammadiagnooseja ei kuitenkaan koulutuksessa ole lähdetty avaamaan. Se ei mielestäni ole edes tarpeellista. Tärkeämpää on ymmärtää kehitysvammaisuutta itsessään monipuolisesti ja monesta eri näkökulmasta, sillä kehitysvammaista henkilöä ei tule kohdata diagnoosina vaan ihmisenä.

Koulutuksia pidettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota koulutuksen kokonaisuuteen. Huomioitavia tekijöitä ovat aika, paikka, koulutettavien määrä ja koulutuksen sisältö. Erään vastaajan kokemuksen mukaan koulutus on hyvin luentomainen lukuun ottamatta ryhmä ja paritöitä. Koulutusrungon olisi hyvä olla sellainen, ettei koulutus keskittyisi kalvoilta lukemiseen vaan siinä olisi enemmän käytäntöä ja keskustelua, kuten tukihenkilötkin tässä tutkimuksessa ilmaisivat toivovansa. PowerPoint-esityksillä on kyllä omatkin hyvät puolensa. Koulutuksessa tulee paljon uutta tietoa ja diat auttavat kyllä paljon asian kertomisessa ja jäsentelyssä. Lisäksi jokaisella on edessään samat diat koulutuskansiossa, joten jokaisen on helppo seurata ja pysyä mukana. Se onko PowerPoint huono asia, riippuu siitä, miten sitä käytetään. Kun PowerPoint pysyy taustatukena ja koulutuksessa käsiteltäviä asioita käsitellään myös muulla tavalla kuten keskusteluiden ja ryhmätöiden avulla, kokonaisuus on monipuolinen eikä pelkkä kalvosulkeinen.

Osalla kyselyyn vastanneista ei taida olla selkeätä kuvaa siitä, mikä on tukihenkilön rooli ja toimenkuva. Tukihenkilön tehtävänä ei ole hoitaa kaikkia tuettavansa asioita. Tukihenkilö ei ole hoitaja eikä sosiaalityöntekijä. Jos kyseisiä tehtäviä yrittää hoitaa tukihenkilön pestissä, siinä uuvuttaa vain itsensä. Tukihenkilön tehtävä on jokin aivan muu. Siksi onkin tärkeää, että jokaiselle vapaaehtoiselle tukihenkilölle on sen työnkuva selvillä. Asiasta voisi olla syytä muistuttaa myös nykyisiä tukihenkilöitä. Tutkimustulosten perusteella kaikki eivät aivan täysin taida toimia tukihenkilön toimenkuvan mukaisesti.

Moni vastaajista toivoi lisäkoulutusta. Erityisesti kaivattiin lisätietoa mielenterveydestä. Lautamäen (2015) mukaan vuosien saatossa on ollutkin kaksi isoa lisäkoulutusta. Ensimmäisessä oli perustietoa kehitysvammaisuudesta ja sen erityispiirteistä eri elämänkaaren ikäkausina. Toinen oli otsakkeella kehitysvammaisuus ja mielenterveys. Tukihenkilöillä on pari kertaa ollut myös mahdollisuus osallistua mielenterveyden ensiapukoulutukseen. Tutkimustulosten perusteella tällaiset koulutukset taitaisivat olla jälleen ajankohtaisia. Tukihenkilöt vaikuttivat kaiken kaikkiaan hyvin tiedonjanoisilta. Tätä janoa ei koulutuksillakaan aina päästä täyttämään, koska jokaista ei askarruta samat asiat. Voisikin olla hyvä, että koulutuksessa kerrottaisiin, mistä kaikkialta voi omatoimisesti etsiä tietoa, esimerkiksi internetistä tai kirjastosta.

Tukihenkilöiden kokemukset kouluttajien antamasta tuesta olivat melko ristiriitaisia. Osa koki saavansa riittävästi tukea kun toiset eivät taas ollenkaan. Olisiko siis syytä suunnitella jonkinlainen yhteydenpito- ja tukisuunnitelma, jonka avulla tukihenkilöihin voitaisiin pitää säännöllisesti yhteyttä? Tosin vastaajilla oli paljon mielipide-eroja yhteydenpidon tarpeesta. Siksi ”yhteydenpito- ja tukisuunnitelmaa” olisikin ehkä hyvä suunnitella yhdessä tukihenkilöiden kanssa.

Moni vastaajista toivoi enemmän vertaistukea ja ainakin yhden vastaajan mielestä työnohjausta on aivan liian vähän. Tutkimustulosten perusteella tukihenkilöt kaipaavat enemmän tukea toisiltaan ja mahdollisuutta keskustella samaa vapaaehtoistyötä tekevien kanssa. Voisi olla hyvä, että kahden työnohjausillan lisäksi pidettäisiin vuodessa vaikkapa kaksi vertaistuki iltaa, ilman sen kummempia teemoja ja tarkkoja sisältöjä. Kyseinen tapa tulisi myös halvemmaksi kuin työnohjausiltojen lisääminen. Samalla paikkakunnalla asuvat tukihenkilöt voisivat vaihtaa halutessaan yhteystietoja, jotta voisivat olla yhteydessä toisiinsa ja sopia esimerkiksi tapaamisia joko keskenään tai ystäviensäkin kanssa. Näin heillä olisi mahdollisuus saada tukea lähempää. Lisäksi ystäväpareille suunnattua yhteistä toimintaa toivottiin enemmän. Asian tiimoilta voitaisiin järjestää jonkinlainen ideariihi, jossa yhteistä toimintaa suunniteltaisiin. Jos tekeminen olisi ilmaista, se olisi parempi kuin hyvä. Sillä raha on monella tiukassa, varsinkin kehitysvammaisilla henkilöillä. Yhtenä tekemisenä voisi olla yhteinen lenkki-ilta kerran viikossa tai kuukaudessa.

Tukihenkilöt haluaisivat paljon lisää ja enemmän. Samaan aikaan tulee kuitenkin miettiä, mikä on mahdollista käytössä olevan budjetin ja resurssien puolesta. Miten rajallinen rahamäärä ja aika mahdollistavat kaiken toivotun? Joko tarvitaan lisää rahaa, tehostettua suunnittelua ja toteutusta tai sitten jopa yksi uusi työntekijä kokonaan huolehtimaan ystäväpareista.

11 POHDINTA

Kun aloitin tämän opinnäytetyöprosessin tammikuussa 2014, sosionomiopinnoista olin suorittanut vasta noin puolet. Siitä syystä opinnäytetyöprosessi on toteutettu pitkällä aikavälillä. Työ on saanut kehittyä ja kasvaa rauhassa. Samaan tahtiin oman sosionomin (AMK) ammatillisen osaamiseni kanssa. Tavoitteenani oli saada opinnäytetyö valmiiksi keväällä 2015. Pysyin siis täydellisesti aikataulussa, vaikka opinnäytetyötä olenkin työstänyt noin puolentoista vuoden ajan. Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen ja erittäin opettavainen matka. Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen on kehittynyt roimasti. Hyvä niin, sillä se on sosionomilta (AMK) vaadittavaa ydinosaamista. Kuten myös sosiaalialan kehittäminen ja eettisyyden huomioiminen, joita opinnäytetyössä olen kovastikin päässyt pohtimaan. Tämä opinnäytetyö edistää, tukihenkilötoiminnan kautta, tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii ehkäisemään huono-osaisuutta yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta.

Opinnäytetyötä tehdessäni mieleeni heräsi kysymys: Tietävätkö kaikki kehitysvammaapuolella työskentelevät sosiaali- ja terveystalouden ammattilaiset sekä kehitysvammaisten henkilöiden vanhemmat että muut läheiset tästä kehitysvammaisille suunnatusta tukihenkilötoiminnasta? Entä osaavatko he sitä hyödyntää? Nimittäin, olen työskennellyt tähän mennessä lähemmäs vuoden kehitysvammaisten parissa enkä ole tavannut yhtäkään asiakasta, jolla olisi ollut tukihenkilö. Mikä nyt jälkeen päin mietittynä on melko kummallista. Voin sanoa, että jokainen kohtaamani asiakas olisi hyötynyt ja hyötyisi vieläkin tukihenkilötoiminnasta. Tässä maailmassa on liian monta yksinäistä ihmistä.

Millä tavoin sitten tukihenkilötoimintaa voitaisiin hyödyntää sekä monipuolisemmin että paremmin koko yhteiskunnan tasolla? Suomessa on valitettavan paljon yksinäisiä ihmisiä, jotka eivät ole valinneet yksinäisyyttään vapaaehtoisesti vaan ovat ajautuneet siihen syystä tai toisesta. He kaipaavat elämäänsä ihmisiä. Vapaaehtoistyön hyödyntäminen yleisestikin voisi mielestäni olla Suomessa parempaa. Tiedetään, että vapaaehtoistyö kasvattaa sosiaalista pääomaa ja ehkäisee syrjäytymistä. Sitä voidaan käyttää täydentämään sosiaali- ja terveystaloudellisia sekä oikein organisoituna ja hyödynnettynä, vapaaehtoistyö tuo

säästöjä ja lisää hyvinvointia yhteiskunnassa. Mikseivät suomalaiset siis panosta enemmän vapaaehtoistyöhön ja hyödynnä sitä vielä tehokkaammin sosiaali- ja terveyspalveluissa?

Tahdon vielä lämpimästi kiittää yhteistyötahoani Ystävänkortti Toimintaa ja erityisesti sen työntekijöitä Anita ja Sirpa. Toivottavasti tämä työ on sitä, mitä toivoittekin ja antaa teille paljon hyviä vinkkejä työhönne. Kiitos myös teille tukihenkilöille, jotka osallistuitte kyselyyn. Mahdollistitte tämän opinnäytetyön onnistumisen. Muistakaa, teette todella tärkeää työtä!

Ystävä

*Kuinka monit nytkin miettii, mistä saisi ystävän?
Joka välittäisi vähän, soisi katseen lämpimän.
Yksinäistä liian monta, ihmistä on huoneessaan,
eikä heitä kukaan ehdi, kiiressänsä muistamaan.
Meistä jokainen siis haluaa, että joku välittää,
jaksaa olla rinnallamme, se on meille tärkeää.
Jos saa ilot surut jakaa, elämä on helpompaa,
kun ystävä on vierellämme, se meitä paljon lohduttaa.
Mietitään siis itsekukin, onko joku yksinään,
ja voisimmeko hänelle antaa, rohkeutta elämään.
Useinkin jo hyvä sana, jonkun päivän pelastaa,
eikä siitä itse köyhydy, vaan hyvän mielen mukaan saa.*

Marketta Haapala (2012, 11)

Lähimmäinen

*Sain kaksi kättä lahjanasi,
joilla työtä tehdä saan.
Niillä voisin myöskin mennä,
lähimmäistä auttamaan.*

*Mutta miksi kädet nämä,
niin usein nyrkkiin sulkeutuu.
Selän käännän ihmisille,
menköön apuun joku muu.*

*Itse en nyt viitsi, tahdo,
toisistakaan välittää.
En näe muita ympärillä,
on oma etu tärkeää.*

*Voisiko näin ajatella,
jos jotain antaa itsestään.
Ja lämpimällä rakkaudella,
Muistaisimme kärsivää.*

*Silloin huomaan yllättäen,
että antaessaan saa,
ja elonmatka onkin täällä,
monin verroin helpompaa.*

Marketta Haapala (2012, 25)

12 LÄHTEET

- Arvio, M. 2011. Kehitysvamma-käsite. Teoksessa: M. Arvio & S. Aaltonen (toim.) Kehitysvammainen potilaana. Helsinki: Duodecim, 12–16.
- Björk, H. & Siltanen, T. 2009. Opas sosiaaliseen tilinpitoon: NÄKY – Sosiaalisen tilinpidon kirjanpitäjäkoulutus. [Verkkajulkaisu]. Jyväskylä: Develooppi Oy. [Viitattu 23.12.2014] Saatavana: http://www.develooppi.fi/wp-content/uploads/2010/01/pikaopas_2009.pdf
- Develooppi. Ei päiväystä. Sosiaalinen tilinpito. [Verkkosivu]. [Viitattu 15.4.2015]. Saatavana: <http://www.develooppi.fi/muupalvelut/sosiaalinen-tilinpito/>
- Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Forss, P. & Vatula-Pimiä, M-L. 2014. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. 5., uud. p. Helsinki: Edita.
- Haapala, M. 2012. Kurkiaura. Omakustanteinen.
- Haukkala-Wacklin, T. 2006. Erilainen avuntarve ohjaa avustamista: parisuhde vai hoitosuhde?. Teoksessa: Heinonen, M. & Saraste, H (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita: Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. HAJ-projekti, 196-202.
- Heinonen, M. 2006. Vammaispalvelu peruspilarina: Vammainen esimiehenä. Teoksessa: Heinonen, M. & Saraste, H (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita: Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. HAJ-projekti, 90-116.
- Hiilamo, H. & K. 2007. APUA?: Lähimmäisyyden perusteet. Helsinki: Kirjapaja.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Häkkinen, T., Kapanen, H, Kolkka, M., Peltonen, M., Tamminen – Vesterbacka, T. & Tepora, S-M. 2010. Vammaisen ihmisen syrjäytymisuhka on eettinen haaste yhteiskunnalle. Teoksessa: T. Laine, S. Hyväri & P. Vuokila – Oikonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 169–194.
- Ihmiset.fi – Toimintaa Pohjois-Pohjanmaalla. [19.11.2014]. Vapaaehtoistyö linnan juhlien teemana tänä vuonna. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.1.2015]. Saatavana: <http://www.ihmiset.fi/fi/?uutinen=vapaaehtoistyö-linnan-juhlien-teemana-tana-vuonna>
- Jyväskylän yliopisto. Ei päiväystä. Fenomenologinen analyysi. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.1.2015]. Saatavana:

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/fenomenologinen-analyysi>

KansalaisAreena ry. 2011. Vapaaehtoistoiminta. [Ppt-esitys]. [Viitattu 16.4.2015].
Saatavana:

http://www.kansalaisareena.fi/Kansalaisareena_ja_vapaaehtoistoiminta.pdf

Karreinen, L., Halonen, M. & Tennilä, M. (toim.) 2010. 10 askelta parempaan vapaaehtoistoimintaa. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.

Karvonen, E. Kortelainen, T. & Saarti, J. 2014. Julkaise tai tuhoudu!: Johdatus tieteelliseen viestintään. Tampere: Vastapaino.

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 5., uud. p. Helsinki: Sanoma Pro.

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry & Me Itse ry. 2006. Ymmärtämisen avustajaa tarvitaan. Teoksessa: Heinonen, M. & Saraste, H (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita: Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. HAJ-projekti, 202–207.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Ei päiväystä. Mikä on Kehitysvammaisten Tukiliitto. [Verkkosivu]. [Viitattu 31.7.2014]. Saatavana:
<http://www.kvtl.fi/fi/tukiliitto/mika-on-kehitysvammaisten-tukiliitto/>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Ei päiväystä. Mitä on kehitysvamma?. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.10.2014]. Saatavana: <http://www.kvtl.fi/fi/kehitysvamma->

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Ei päiväystä. Tukiliiton strategia 2011–2016. [Verkkosivu]. [Viitattu 31.7.2014]. Saatavana: <http://www.kvtl.fi/fi/tukiliitto/mika-on-kehitysvammaisten-tukiliitto/>

Koivikko, M. & Autti-Rämö, I. 2006. Mitä on kehitysvammaisen hyvä kuntoutus?. Teoksessa: Kehitysvammaisuus. Duodecim, Terveyskirjasto. 1907–1912. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 18.10.2014]. Saatavana:
<http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo95906.pdf>

Kuuskoski, E. Ei päiväystä. Vapaaehtoistyön tulevaisuus. [Verkkosivu]. Kansalais-Areena ry. [Viitattu 6.8.2014]. Saatavana:
http://www.kansalaisareena.fi/index.php?sivu=toseminaari2/vapaayhteistyon_tulevaisuus

L 11.6.1999/731. Perustuslaki.

L 23.6.1977/519. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta.

L 3.4.1987/380. Vammaispalvelulaki.

Lampinen, R. 2007. Omat polut!: Vammaisesta lapsesta täysivaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita.

Lautamäki, A. & Saarimäki, S. 2014. Koordinaattori ja toiminta-assistentti. Ystävänkortti Toiminta. Keskustelu 11.6.2014.

Lautamäki, A. 2014. Ystäväkoulutus. Koulutusmateriaali. Ystävänkortti Toiminta. Julkaisematon.

Lautamäki, A. 2015. Koordinaattori. Ystävänkortti Toiminta. Sähköpostikeskustelu 28.3.2015.

Matero, M. 2004. Kehitysvammaisuus. Teoksessa: M. Malm, M. Matero, M. Repo & E-L. Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 165–201

Miettinen, S. 2010. Vammaisuutta kuvaamassa. Teoksessa: A. Teittinen (toim.) Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Gaudeamus, 42–64.

Moilanen, J., Rajalin, M. & Tammelin, M. 2009. Kouluttajan opas ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoimintaan: Esimerkkinä aikuisystävätoiminta. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. [Viitattu 16.12.2014] Saatavana: http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2013/12/Koulutusopas_FINAL.pdf

Mykkänen-Hänninen, R. 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsinki: Yliopistopaino.

Möttönen, S. 2002. Kunnat, järjestöt ja paikalliset verkostot. Teoksessa: P. Ruuskanen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus, 112–135.

Nurmi Koikkalainen, P. & Heinonen, M. 2006. Vammaisuus ja toisen henkilön avun tarve. Teoksessa: Heinonen, M. & Saraste, H (toim.) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita: Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. HAJ-projekti, 31–48.

Paaso, M. 2014. 21.8.2014. Ystävyys on mieletön munkki: yksikin riittää, jos se on hyvä. [verkkolehtiartikkeli]. Yle uutiset. [Viitattu 19.10.2014]. Saatavana: http://yle.fi/uutiset/ystavyys_on_mieleton_munkki_-_yksikin_riittaa_jos_se_on_hyva/7423075

Pekkanen, M. & Kivelä, S. 2012. Kehitysvammaisen henkilö tasavertaisena osallistujana: Ystävänkortti Toiminta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan yksikkö, sosionomikoulutus. Opinnäytetyö. Julkaisematon.

- Repo, M. 2004. Historiasta nykypäivään. Teoksessa: M. Malm, M. Matero, M. Repo & E-L. Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 13–32.
- Repo, M. 2004. Työntekijänä vammaistyössä. Teoksessa: M. Malm, M. Matero, M. Repo & E-L. Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 412–423.
- Repo, M. 2004. Vammaisuus eri näkökulmista. Teoksessa: M. Malm, M. Matero, M. Repo & E-L. Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 9-12.
- Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa P. Ruuskanen. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-27.
- Räsänen, J. 2006. Voimaantumisen mahdollistaminen ja ratkaisut: Yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön valtaistaminen. Järvenpää: Julkiviestintä.
- Salmi, S. 2008. Tukihenkilökurssin suunnittelu ja toteutus kehitysvammaisuuden tueksi. Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu. Opettajakoulutuksen kehittämishanke. Julkaisematon.
- Silverman, D. 2010. Doing Qualitative Research. London: SAGE Publications.
- Sumner, J. 2011. Ethics and Nursing Research. In: C. Boswell & S. Cannon (ed.) Introduction to nursing research: incorporating evidence-based practice. Sudbury, MA: Jones & Bartlett Publishers, 55-91.
- Syrjänen, K. 2010. Vapaaehtoisten työnohjauksesta apua toimijoiden tukemiseen ja innostamiseen. Teoksessa: Karreinen, L., Halonen, M. & Tennilä, M. (toim.) 10 askelta parempaan vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry, 121-128.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010- 2015. 2010. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 27.8.2014]. Saatavana: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf
- Valtioneuvosto. 4.3.2015. Ulkoministeri Tuomioja tyytyväinen eduskunnan päätökseen, jolla vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen ratifiointiprosessi etenee. [Verkkotiedote]. Ulkoministeriö. [Viitattu 10.3.2015]. Saatavana: http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ulkoministeri-

[tuomioja-tyytyväinen-eduskunnan-paatokseen-jolla-vammaisten-henkiloiden-oikeuksista-tehdyn-yk-n-yleissopimuksen-ratifiointiprosessi-eten](#)

Web center for social research methods. 20.10.2006. Ethics in research. [Viitattu 14.3.2015]. [Verkkosivu]. Saatavana: <http://www.socialresearchmethods.net/kb/ethics.php>

Veneri.net. 12.9.2013. Mitä kehitysvammaisuus on? Sosiaalinen näkökulma [Verkkosivu]. [Viitattu 18.8.2014]. Saatava: <http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>

Veneri.net. 15.5.2014. Mitä kehitysvammaisuus on? Lääketieteellinen näkökulma. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.8.2014]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>

Veneri.net. 20.3.2014. Mitä kehitysvammaisuus on? Toimintakyvyn näkökulma [Verkkosivu]. [Viitattu 10.8.2014]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

Yeung, A.B. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta?: Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.

YK:n yleissopimus. 2012. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Suomen YK-liitto. [Viitattu 27.8.2014]. Saatavana: http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf

Ystävänkortti Toiminta. Ei päiväystä. Ystävänkortti. [Verkkosivu]. [Viitattu 31.7.2014]. Saatavana: <http://www.ystavankortti.fi/ystavankortti.html>

13 LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Yhteistyötahon saatekirje

Liite 3. Kyselylomake

Liite 4. Ystävöiminnan periaatteet ja sitoumus

LIITE 1. Saatekirje**ARVOISA YSTÄVÄ!**

Opiskelen Seinäjoen ammattikorkeakoulussa sosionomiksi ja teen opinnäytetyötä Ystäväkoulutuksesta. Tavoitteenani on selvittää, mitä mieltä te ystävät/tukihenkilöt olette Ystäväkoulutuksesta.

Vastaamalla oheiseen kyselyyn annatte erittäin arvokasta tietoa Ystäväkoulutuksen kehittämisen kannalta. Nyt sinulla on mahdollisuus vaikuttaa.

Kyselylomakkeeseen voit vastata täysin luottamuksellisesti. Olen salassapitovelvollinen. Lomakkeet käsitellään nimettöminä ja ne tullaan hävittämään asianmukaisesti.

Kirjeen mukana tulee vastauskuori, jossa palautusosoite on valmiina ja postimaksu maksettuna. Vastattuasi kyselyyn laita valmis vastauslomake kirjekuoreen ja postita.

Jokainen vastaus on tärkeä tutkimuksen onnistumiseksi, kiitos jo etukäteen!

POSTITA KYSELYLOMAKE TÄYTETTYNÄ VIIMEISTÄÄN 10.11.2014!

Ystävällisin terveisin

Eveliina Norrbacka

LIITE 2. Yhteistyötahon saatekirje**Hei kaikki ihanat Ystävät!**

Sosionomiopiskelija Eveliina Norrbacka on tekemässä opinnäytetyönään tutkimusta siitä mitä mieltä te hyvät ystävät olette Ystäväkoulutuksesta.

Vastaamalla kyselyyn annatte arvokasta tietoa koulutuksen kehittämisen kannalta. Kyselylomake on postitettu kaikille tiedostoissamme oleville koulutetuille ystäville.

Kyselylomakkeeseen voit vastata nimettömänä. Me toimistolta (Anita ja Sirpa) olemme postittaneet ne, joten Eveliinalle ei ole luovutettu teidän tietoja. Älkää laittako palautuskuorissa muita viestejä meille, koska annamme ne Eveliinan käsiteltäväksi avaamattomina. Lomakkeet käsitellään nimettöminä ja ne tullaan hävittämään asianmukaisesti.

Kirjeen mukana saatte vastauskuoren, jossa on palautusosoite valmiina ja postimaksu maksettuna.

Toivomme, että mahdollisimman moni vastaisi kyselyyn!

Kiitos vaivannäöstänne!

Nähdään loppuvuoden tapahtumissa!

Ystävänkortti Toiminta

Anita Lautamäki, 050 546 8102

Sirpa Saarimäki, 040 832 9721

Kauppaneliö 13 H 8

60120 SEINÄJOKI

etunimi.sukunimi@ystavankortti.fi

www.ystavankortti.fi

LIITE 3. Kyselylomake**KYSELY YSTÄVILLE/TUKIHENKILÖILLE**

Ympyröi oikea vaihtoehto kahdesta ensimmäisestä kysymyksestä. Vastaa loppuihin kysymyksiin omin sanoin, mielellään useammalla kuin yhdellä sanalla. Tarvittaessa voit jatkaa paperin toiselle puolelle.

1. Sukupuolesi

- nainen
- mies

2. Ikäsi

- alle 20 vuotta
- 20- 40 vuotta
- 40- 60 vuotta
- yli 60 vuotta

3. Milloin olet käynyt Ystäväkoulutuksen?

4. Kauanko olet toiminut ystävänä/tukihenkilönä?

9. Onko kouluttajiin helppo olla yhteydessä koulutuksen jälkeen esimerkiksi ongelmatilanteissa? Jos ei, miksi?

10. Saavatko vapaaehtoiset riittävästi tukea ja ohjausta vapaaehtoistyössä? Kuinka itse olet ohjausta saanut?

11. Mitä mieltä olet yhdistämistilaisuudesta?

12. Millä tavalla ystäväkoulutuksen kouluttajat ovat huolehtineet yhdistetyistä ystäväpareista?

13. Miten elämäsi on muuttunut uuden ystävän saatuasi?

14. Onko ystäväsi elämä muuttunut ystävätoiminnan myötä?

15. Sana on vapaa. Voit esittää esimerkiksi kehittämisideoita ja toiveita.

Kiitos vastauksistasi!

Liite 4. Ystävätoiminnan periaatteet ja sitoumus

YSTÄVÄTOIMINNAN PERIAATTEET JA SITOUMUS

Ystävänkortti Toiminnan, Ystävätoiminnan vapaaehtoistyöntekijän toiminta perustuu perusajatukseen ”ihmiseksi ihmiselle”. Vapaaehtoiselta odotetaan kiinnostusta ja halua ”auttaa” ystävänä toimimisen kautta. Kehitysvammaisen ystävä voi tarvita tilanteesta riippuen auttavaa silmää, korvaa, kättä tai sydäntä. Vapaaehtoinen saa olla oma itsensä, ei tarvitse olla ammattilainen tai olla aikaisempaa kokemusta vapaaehtoistyöstä. Toiminnan edellytyksenä on Ystäväkoulutuksen suorittaminen. Vapaaehtoinen ystävä toimii palkatta. Toiminnan perustana on vastuu lähimmäisestä. Toiminta on haasteellista, mutta myös palkitsevaa. Samankaltaista ystävyysuuhdetta ei välttämättä muut ystävyysuhteet pysty tarjoamaan. Elämänkokemus, perehdytys tehtävään ja positiivinen elämänasenne auttavat vapaaehtoista uuden haasteen edessä. Hyvä on jos tapaamisia olisi keskimäärin vähintään kerran kuukaudessa. Vapaaehtoiselle ei saisi koitua isoja kuluja toiminnasta.

Vapaaehtoisella on oikeus päättää ystäväsuhte, milloin hän haluaa, mutta siitä on aina ilmoitettava Ystävätoiminnalle. Hyvä tapa on ”valmistaa” myös tuettava ajoissa siihen, että ystävyysuuhdetta ollaan päättämässä, mikäli vapaaehtoinen tietää päättävänsä tapaamiset. Näin jää aikaa ”kypsyttää ja valmistaa” kehitysvammaista henkilöä uuteen tilanteeseen.

Vapaaehtoiselle tulisi antaa riittävästi tilaa toimia. Näkemyksistä, toiveista ja odotuksista tulisi keskustella avoimesti, kaikkien osapuolten kesken. Toiminta voi rikastuttaa maailmankuvaa ja vapaaehtoinen ystävä voi käyttää hyväksi omia kykyjä ja taitoja, joita koulutus, työ- ja elämänkokemus tai harrastukset ovat tuoneet. Kaikkia asioita kaikki eivät aina tee samalla tavalla ja se on hyväksyttävää ja nähtävä erilaisuuden rikkautena. Vapaaehtoisella on normaali huolenpitovelvollisuus, joka tarkoittaa sitä, että toimitaan normaalisti, varoen vahingon syntymistä ja olemalla huolellinen. Vahingonkorvausvastuu edellyttää tahallisuutta tai vahingon tuottamista (vakava laiminlyönti, huolimattomuus, tuottamuksellisuus). Vapaaehtoisella voi olla oma vapaa-ajan tapaturmavakuutus, sillä hän ei ole työsuhhteessa kehitysvammaiseen ystävään eikä järjestöön. Vapaaehtoisena toimivan on saatava tietää oleellimmat, huomioon otettavat asiat ystävänsä terveydentilan kannalta esim. epilepsia, allergiat yms.

PERIAATTEET

Edistän omatoimisuutta ja osallisuutta, kunnioitan itsemääräämisoikeutta ja lupaan edistää tasa-arvon toteutumista. Toimin luottamuksellisesti ja noudatan vaitiolovelvollisuutta. En tyrkytä uskonnollisia, poliittisia tai muita aatteellisia näkemyksiä. Lupaudun ilmoittamaan toiminnan järjestäjille tai viranomaisille jos havaitsen lainvastaista toimintaa (esim. hyväksikäyttö) tuettavan elämässä. En sekaannu tuettavan ihmissuhteisiin, asumispalveluissa asuvien keskinäiset suhteet tai suhteet henkilöstöön eivät kuulu vapaaehtoistoiminta-alueelleni.

Vapaaehtoistyöni on vapaaehtoista, mutta se edellyttää tiettyä sitoutumista. Jos lupaan jotain, hoidan sen myös sovitusti ja huolella. En petä ystävääni. Sitoudun noudattamaan Ystävätoiminnan ohjeita.

Minulle on kerrottu vapaaehtoistyön luonteesta, velvollisuuksista ja oikeuksista koulutuksen aikana.

Olemme vaihtaneet yhteystiedot ja sopineet miten otamme yhteyttä kun sovimme tapaamisista.

Lisäksi sovimme puheluiden, matkakustannusten ja osallistumismaksujen ym. osalta seuraavat asiat:

Kunnioitan ystävääni ja sitoudun noudattamaan vapaaehtoistyön periaatteita

_____ / _____ 20_____

Kehitysvammainen ystävä

Vapaaehtoinen ystävä/tukihenkilö

_____

_____

Kehitysvammaisen henkilön läheinen (vanhemmat, asumisyksikön henkilökunta, tms.)

_____